

Kommenttiajan 18.4.-19.5.2025 ja niiden jälkeen suunnittelupäivien 7.-8.5.2025 kommentit maakuntastrategian 2050+ luonnokseen

Sisällys

Kommenttiajan 18.4.-19.5.2025 kommentit	2
Etelä-Karjalan liitto	2
Heinolan kaupunki	2
Hollolan kunta	6
Hollolan Yrittäjät	6
Kinnarin Tila	7
Kymenlaakson Sähköverkko Oy	7
Kärkölän kunta	7
LAB Teknologia/kiertotalous	8
Lahden museot	10
MTK Häme ja MTK metsänomistajat	11
One Healt Gov -hanke (Helsingin yliopisto / Yliopistokampus)	11
Päijät-Hämeen hyvinvointialue	12
Päijät-Hämeen kyläjaosto, liitti	15
Suomen Urheiluopisto & Kolmen Kampuksen Urheiluopisto	16
Taiteen edistämiskeskus	17
Uudenmaan liitto	18
Suunnittelupäivien 7.-8.5.2025 kommentit	18
Kilpailukykyä kansainvälisyydestä ja kestävydestä	18
Tilaa luonnolle, luovuudelle ja puhtaalle teollisuudelle	26
Päijänteen verran parempi	34
Huomiot suoraan strategialuonnokseen	43

Kommenttiajan 18.4.-19.5.2025 kommentit

Etelä-Karjalan liitto

Päijät-Hämeen maakuntastrategian päätavoitteet tuntuvat maakuntaan luontevilta ja sopivilta. Maakunnassa on vahvaa yritystoimintaa ja perinteistä teollisuutta, jolle uudistuminen on tärkeää ja mahdollista tulevaisuuden teknologioiden ja investointien avulla.

Strategian visio kestävän elämän, luovan yhteisöllisyyden ja monipuolisten mahdollisuuksien maakunnasta tiivistyy lyhyeksi ja erottuvaksi olla Päijänteen verran parempi. Se nostaa puhtaat vesistöt keskiöön ja saa kiehtovasti myös miettimään, miten paljon parempaa on Päijänteen verran.

Pätavoitteita täydentävät alatavoitteet ovat mukavan täsmällisiä ja kunnianhimoisia, jopa superlatiivia käyttäen. Maakunnan tulevaisuuteen vaikuttavia muutostekijöitä on tunnistettu laajasti, mutta kiteytyneesti. Erityisen hyvää on, että niitä on avattu siitä näkökulmasta, mitä kukin tarkoittaa Päijät-Hämeelle, miten se näkyy tai mitä edellyttää. SWOT-analyysistä ja skenaariovalmistelusta saadaan tukea vaihtoehtoisten tulevaisuuksien hahmottamiseen.

Maakuntien yhteistyön näkökulmasta Päijät-Hämeellä ja Etelä-Karjalalla on hyviä mahdollisuuksia kumppanuuden vahvistamiseen. Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto LUT LAB-ammattikorkeakoulu mukaan lukien tarjoaa hyvän alustan erilaisille yhteiskehittämisen muodoille ja projektien hyödyntämiselle. Myös uudistuva valtion aluehallinnon kolme maakuntaa kattava elinvoimakeskus tarjoaa mahdollisuuksia vahvistaa yhteistyötä esimerkiksi ennakkoinnin saralla. Kuten Päijät-Hämeen maakuntastrategiassa 2050+ todetaan, viime kädessä kyse on ihmisistä ja yhteisöistä.

Heinolan kaupunki

Maakuntastrategian valmisteluprosessi on ollut hyvin toimiva ja vuorovaikutteinen. Heinolakin antaa kiitosta, että osallistumis- ja arviointisuunnitelma (OAS) on ollut avoimesti saatavissa, strategian valmistelusta tiedotettu ja sen valmisteluun on osallistettu aktiivisesti toimijoita. Erilaisiin työpajoihin, webinaareihin ja tilaisuuksiin on voinut osallistua laajasti ja niissä on käytetty monipuolisia menetelmiä. Nyt Heinolan kaupunki esittää vielä seuraavia näkökulmia:

Kaupunkisuunnittelun näkökulma Päijät-Hämeen maakuntastrategialuonnokseen

Maakuntastrategian tavoitteisto on monin osin hyvin perusteltu ja ajankohtainen. Kuitenkin nyt kommenttikierroksella on vielä hyvä tarkastella tätä ehdotusta tavoitteiden otsikointien eriyttämisestä ja tarkentamisesta sekä tavoitteiden sisällöstä.

Tavoitteen 1 uudelleensanoittaminen muodossa *”kilpailuetua osaamisesta ja kansainvälisyydestä”* korostaisi tasapuolisemmin maakunnan eri kuntien rooleja ja erityispiirteitä. Tämä mahdollistaisi myös esimerkiksi Heinolan huomioimisen aktiivisena ja pitkäjänteisenä oppilaitosyhteistyön toteuttajana, erityisesti kansallisen korkeakouluysteistyön saralla. Tällainen toiminta tuottaa maakuntaan osaamista, pysyvyyttä ja uutta potentiaalia myös kansainvälisyyden rinnalla.

Tavoitteessa 2 sekä luvuissa 4.1 ja 5 korostuu maankäytön ja alueidenkäytön eriyttäminen strategiasta, vaikka kyseiset tavoitteet edellyttävät nimenomaan maankäytöllisiä ratkaisuja. Esimerkiksi kiertotalouden, hiilineutraaliuden ja kestävä teollisuuden edistäminen ovat sellaisia kokonaisuuksia, joiden toteuttaminen ei voi odottaa seuraavan maakuntakaavan valmistumista ja sen jalkautumista kuntien yleis- ja asemakaavoitukseen. Kuntien kaavoituksella, rakennus- ja ympäristövalvonnalla on tässä ratkaiseva rooli, ja maakuntastrategian tulisi tunnistaa tämä vahvemmin jo strategisella tasolla.

Strategiassa esitetyt tavoitteet, kuten puhtaan veden säilyttäminen, puhtaan teollisuuden mahdollistaminen sekä uusien teknologioiden ja tekoälyn hyödyntäminen, ovat keskenään monin osin jännitteisiä. Näiden toteuttaminen edellyttää kunnille selkeämpiä suuntaviivoja maankäytön suunnitteluun. Erityisesti lause *”Ympäristön kantokykyä kunnioittava teollisuus saa kasvutilaa – luonnon kanssa rinnakkain, ei sitä vastaan”* on tärkeä, mutta jää toteutuksen osalta epäselväksi ilman konkreettisia ohjauskeinoja. Esimerkiksi tekoäly- ja teknologiateollisuuden tarvitsemat ratkaisut vaativat suuria määriä maapinta-alaa, luonnonvaroja ja energiaa, eikä niitä voida ongelmattomasti sovittaa yhteen resurssiviisaan ja kestävä teollisuuden tavoitteiden kanssa.

Strategian tavoitteessa 2 *”Tilaa luonnolle, luovuudelle ja puhtaalle teollisuudelle”* olisi teollisuuden lisäksi hyvä mainita elinkeinot laajemmin. Tavoitteen 2 otsikko voisi olla esim. *”Tilaa luonnolle, luovuudelle ja kestäväälle elinkeinotoiminnalle”*.

Luvussa 4.1 tekoäly ja koneoppiminen nousevat ensimmäisiksi muutostekijöiksi ennen vihreää siirtymää, mikä vaikuttaa painotuserolta, jota olisi hyvä harkita uudelleen. Vihreän siirtymän tavoitteet ovat kokonaisvaltaisia ja vaikuttavat lähes kaikkiin strategian osa-alueisiin. Ne voitaisiin esittää strategisempana kattoterminä, jonka alla myös digitalisaatio ja tekoäly toimivat välineinä, ei itsenäisinä päätavoitteina. Samassa yhteydessä olisi luontevaa mainita maankäyttö ja kuntien alueidenkäytön strategiat osana alueellisten mahdollisuuksien ja luonnon monimuotoisuuden turvaamista.

Luvussa 5 todetaan, että maankäyttöön liittyvien tavoitteiden osalta maakuntakaava toimii toteutuksen välineenä ja suunnan näyttäjänä. Tämä rajausta ei kuitenkaan vastaa maankäytön strategista merkitystä – erityisesti, kun monet maakuntastrategian keskeiset tavoitteet (esim. vihreä siirtymä, resurssitehokkuus, vähähiilisyys ja clean tech -kasvu) ovat riippuvaisia juuri kuntien maankäytöllisistä ratkaisuista. Strategiassa tulisi tunnistaa ja kuvata, miten näitä tavoitteita voidaan tukea jo ennen maakuntakaavan uudistumista, esimerkiksi tukemalla kuntia konkreettisilla työkaluilla ja yhteisillä suosituksilla.

Yhteenvedon voidaan todeta, että vaikka maankäyttö on ohjauksellisesti erotettu maakuntakaavaan, sen rooli on myös maakuntastrategian toteuttamisessa keskeinen. Strategian ja kaavan välistä vuorovaikutusta tulisi vahvistaa ja tuoda esiin mahdollisuuksia, joilla strategian tavoitteita voidaan toteuttaa kunnissa jo ennen uuden maakuntakaavan voimaantuloa.

Heinolan elinvoiman ja asiakaslähtöisyyden näkökulma

Heinolan kaupungin rooli elinvoiman ja osaamisen kehittäjänä ansaitsee vahvemman tunnistamisen maakuntastrategiassa. Kaupunki on viime vuosina profiloitunut aktiivisena oppimisympäristönä, jossa korkeakoulujen kanssa tehtävä yhteistyö on tuonut Heinolaan merkittävän määrän opiskelijoita, harjoittelijoita ja opinnäytetöiden tekijöitä. Tämä toiminta tuottaa konkreettista osaamispääomaa ja toimii kanavana uusien ratkaisujen, palvelujen ja toimintamallien pilotointiin kuntatasolla. Heinola on näin ollen hyvä esimerkki kaupungista, jossa elinvoimaa ja asiakaslähtöisiä palveluja kehitetään tiiviissä yhteistyössä oppilaitosten ja muiden sidosryhmien kanssa.

Asiakaslähtöisyys näkyy Heinolan toiminnassa myös siinä, miten palveluiden, tilojen ja ympäristön suunnittelussa pyritään ottamaan huomioon eri käyttäjäryhmien tarpeet. Palvelumuotoilun ja kokeilukulttuurin hyödyntäminen kuntakehittämisessä tukee maakuntastrategian tavoitteita kestävästä ja osallistavasta kehittämisestä. Heinolassa on kyetty yhdistämään resurssiviisuus, osallisuus ja kuntalaislähtöinen suunnittelu konkreettisiksi teoiksi, kuten kulttuurihistoriallisten rakennusten konseptoinneissa tai elinvoimapohjaisissa kaavahankkeissa.

Maakuntastrategian kannalta Heinola tarjoaa siten erinomaisen case-esimerkin siitä, miten pienemmätkin kaupungit voivat olla aktiivisia aluekehityksen toimijoita, joissa yhdistyy osaamisen houkuttelu, paikkaperustainen kehittäminen ja asiakaslähtöiset palveluinnovaatiot. Tällaiset mallit olisi hyvä tunnistaa maakunnan strategiatyössä, ja samalla varmistaa, että kehitystyön tueksi on tarjolla alueellisesti koordinoitua tukea ja välineitä myös maakuntakaavan ja ohjelmatyön kautta.

Heinolan sijainti, saavutettavuus ja seutukaupungin kasvupotentiaali

Heinola sijaitsee liikenteellisesti strategisella paikalla valtatie 4:n varrella, pääkaupunkiseudun ja Lahden läheisyydessä. Tämä tarjoaa merkittävän kilpailuedun niin työssäkäynnin, elinkeinoelämän, asumisen kuin logistiikan näkökulmasta. Heinola toimii Etelä- ja Itä-Suomen yhdistävänä

solmukohtana, ja sen kautta kulkevat valtakunnalliset liikennevirrat tukevat erityisesti teollisuuden ja matkailun tarpeita.

Kaupungin läheisyydessä sijaitseva Vierumäki on kansainvälisesti tunnettu liikunta- ja koulutuskeskittymä, joka tuo alueelle vetovoimaa, tapahtumia ja osaamispohjaista matkailua. Vierumäen rooli seudullisena kehitysalustana tulisi huomioida maakuntakaavassa niin asumisen, palveluiden kuin työpaikkarakenteen kehittämisen näkökulmasta.

Heinolassa sijaitsee myös Päijät-Hämeen keskeisiä metsä- ja taloteollisuuden toimijoita, joiden toimintaympäristö on muuntautumassa kiertotalouteen, vähähiilisyyteen ja materiaalihokkuuteen nojaavaksi teolliseksi ekosysteemiksi. Kaupungilla on potentiaalia toimia pilottialueena kestävän teollisuuden, puurakentamisen ja biotalouden ratkaisuille, jotka tukevat koko maakunnan vihreän siirtymän tavoitteita. Näiden kehittämiseksi tarvitaan ennakoivaa kaavoitusta, hyviä liikenneyhteyksiä ja alueellista yhteistyötä – jotka kaikki linkittyvät maakuntakaavan strategiaan valintoihin.

Heinolan roolia tukee myös kaupungin sisäinen rakenne ja kaupunkikehittämisen valmiudet, esim. kaavoitusvalmius ja joustava suunnittelukapasiteetti.

Raideliikenteen kehittäminen Heinolan ja Lahden välillä nousee avainkysymykseksi – se parantaisi paitsi henkilöliikennettä ja työssäkäyntiyhteyksiä pääkaupunkiseudulle, myös tukisi teollisuuden kuljetusratkaisuja ja siirtymistä vähäpäästöisempiin liikennemuotoihin. Heinolan asemaa tulisi vahvistaa liikenteen solmukohtana, jossa yhdistyvät tie-, raide- ja palveluverkostot.

Koko maakunnalle on strategisesti erittäin tärkeää tavoitteellisuutta myös uuden Savon oikoradan suunnittelu ja toteuttaminen. Heinolalla on valmiutta muodostua asemapaikkakunnaksi tai liittymäpisteeksi. Oikorata tulisi selvästi mainita maakuntastrategiassa, ja mm. SWOT-taulukon mahdollisuuksissa.

Heinolan luonnonympäristö – vesistöt, harjut ja lähimetsät – tarjoaa ainutlaatuisen yhdistelmän laadukasta arkiympäristöä ja monipuolisia virkistysmahdollisuuksia. Tämä luo pohjaa vetovoimaiselle asumiselle ja matkailulle sekä tukee hyvinvointia ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä.

Maakuntakaavassa Heinolan roolia tulisi tarkastella tasapainottavana seutukaupunkina, jossa yhdistyvät saavutettavuus, kestävä elinkeinorakenne, luonnonläheinen elinympäristö ja kasvupotentiaali – sekä mahdollisuudet toimia vihreän siirtymän ja teollisen murroksen edelläkävijänä Päijät-Hämeessä.

Hollolan kunta

- Visio "Päijänteen verran parempi" ei avautunut ja ymmärrys siitä, miten se määrittää tulevaisuutta jää epäselväksi - tarkoittaako matkailullista potentiaalia (?) vai ylipäätä paremmuutta?
- Strategian päämäärien osalta kestävyys ja puhdas teollisuus koettiin toistoksi ja toisaalta puhdas teollisuus - yrityksiä osin poissulkevaksi; kuka määrittelee ja miten määritellään puhdas teollisuus?
- Slogan-tyyppisen rakenteen sijaan enemmän painoarvoa sisällölle; sisältö voi olla ytimekäs ilman epämääräisyyttä

Hollolan Yrittäjät

Strategian valmistelu on ollut perusteellista, monipuolista ja osallistavaa. Toivottavasti osallistava prosessi näkyy myös paikallisten kehittyvien yritysten osalta strategiassa. Sen tavoitteiden siirtyminen konkreettisempiin kunkin valtuustokauden maakuntaohjelmaan ja maakuntakaavaan on taattava. Näissä on myös huomioitava kunkin kunnan ja niitten alueiden erityispiirteet ja tarpeet, jotka kunta asukkaineen ja päättäjineen itse tunnistaa parhaiten.

Hollolan kannalta hyvää maakuntakaavassa on esim. liikenneyhteyksien parantaminen, kuten Lahti -Tampere -tien levennys ja raideliikenteen kehittäminen. Sekä hyvien liikenneyhteyksien varrella olevien uusien yritysalueiden luominen.

Samalla kuitenkin tulisi huomioida Hollolan erityinen asema Lahden ympäryskuntana, jossa yritystoiminta on voimakkaasti painottunut perheyrityksiin, pieniin ja keskisuuriin yrityksiin sekä maa- ja metsätalouteen. Hollolan yrittäjät toivoo, esim. että monille Lahden ympäristökunnille, kuten Hollolalle tärkeät maa- ja metsätalous ja niiden tuoma omavaraisuus ja merkitys maakunnan huoltovarmuudelle tulisivat selkeämmin esiin jo strategiassa. Painotamme, että maakuntakaavassa maankäytön suunnittelulla ja kaavoittamisella ei esim. saa heikentää eikä estää toimivien maa- ja metsätilojen elinkeinotoimintaa.

Olemassa olevien, kehittyvien ja tulevien teollisuusyritysten tarpeet ovat helpommin konkretisoitavissa suunnitelmiin. Matkailu, ympäristön- ja luonnon monimuotoisuuden suojelu, liikunta ja urheilukaan eivät saa jäädä suunnitelmissa niitten jalkoihin. Erityisen tärkeää se on meille ympäryskunnille, kuten Hollolalle.

Kinnarin Tila

Hyvä. Koko maakunnan etu on vahva maa- ja metsätalous, koska meillä on paljon viljaa sekä metsää käyttävää isoa teollisuutta. Lisäksi tulevaisuudessa hevostalouden osalta nähdään Lahti erittäin keskeisenä, koska Vermo pääratana tulee väistymään asutuksen tieltä.

Kymenlaakson Sähköverkko Oy

Meillä ei ole lausuttavaa kyseiseen maakuntastrategian luonnokseen.

Kärkölen kunta

Kärkölen kunta pitää tärkeänä, että koko Päijät-Hämeen maakunta säilyy elinvoimaisena ja kehittyvänä alueena. Tavoitteeseen päästään erityisesti panostamalla yhteistyöhön maakunnan hallinnossa ja kehittämistyössä sekä kuntien yhteistyössä palveluiden saavutettavuuden ja liikenneyhteyksien turvaamiseen kaikkien kuntien osalta.

Kärkölen kunnalle raideliikenteen säilyminen sekä henkilö- että tavaraliikenteen osalta on elinvoiman ja yritystoiminnan kannalta ehdottoman tärkeää. Maakuntastrategiassa tulee varmistaa, että raideliikenne huomioidaan osana kestäväää ja älykästä liikennejärjestelmää.

Lisäksi Kärkölä kunta korostaa teiden 54 ja 295 kehittämistarpeita liikenneturvallisuuden ja sujuvuuden näkökulmasta. Näiden teiden kehittämistoimia tulee edistää maakuntaohjelman ja -kaavan painopistealueina. Kevyen liikenteen yhteydet joka suuntaan – niin kuntakeskuksen sisällä kuin naapurikuntiin – tukevat kestäväää liikkumista ja kuntalaisten hyvinvointia. Myös Hennalan väylän toteuttaminen Lahden suuntaan tulee nähdä koko seudun saavutettavuutta parantavana ratkaisuna.

Kärkölen kunta pitää tärkeänä, että kuntakeskuksen – erityisesti Järvelän – kaupallista elinvoimaa vahvistetaan. Strategiassa tulisi huomioida, että palvelujen saavutettavuus arjessa on tärkeä osa sekä vetovoimaa että pitovoimaa. Tähän liittyy myös maankäytön ja kaavoituksen tuki kivijalkakauppojen ja lähipalvelujen palauttamiseksi pienempiin taajamiin.

Päijät-Hämeen luontomatkailun kehittämisessä Kärkölen Huovilan puistolla on merkittävä asema. Kunta on investoinut puiston ja museon kehittämiseen ja haluaa nostaa esiin Huovilan aseman osana koko maakunnan matkailukokonaisuutta. Pyörämatkailun kehittäminen edellyttää

maakunnallisesti kattavaa reitistöä, jonka suunnittelussa ja toteutuksessa Kärkölä kunta haluaa olla mukana. Erityisesti pyörien latauspisteiden sijoittaminen Kärkölään asemille tukee tätä tavoitetta ja vastaa kasvavaan sähköpyöräilyyn liittyvään kysyntään.

Kärkölä kunta korostaa, että strategian toimeenpanossa tulee vahvistaa koko maakunnan sosiaalista turvallisuutta ja yhteisöjen henkistä kriisinkestävyyttä. Strategialuonnoksessa viitataan huoltovarmuuteen ja resilienssiin, jossa sosiaalinen ulottuvuus – kuten yhteisöllisyys, luottamus ja turvallisuuden tunne – nostetaan esiin yhteisöjen kehittämiskohteina.

Lopuksi Kärkölä kunta pitää maakuntastrategian visioita ja tavoitteita hyvinä. Kunta toivoo, että jatkotyössäkin huomioidaan tasapainoinen aluekehitys, jossa myös pienemmät kunnat voivat hyödyntää maakunnan tarjoamia mahdollisuuksia ja osallistua niiden rakentamiseen.

LAB Teknologia/kiertotalous

LABin Teknologiayksikön kiertotalouden osaajat näkevät luonnoksessa hyvän kokonaisuuden, jonka puitteissa voimme edistää yhteistyötä ja osaamista jatkossa.

Huomioita alla, **keskeiset muutosehdotukset lihavoitu**.

- Sanoituksessa on vahvasti teollisuuden uudistuminen, mutta voisiko ”**koko elinkeinoelämän uudistuminen**” olla mukana sanoituksessa?
- Tavoite 1:
 - Kestävyyšnäkökulma ei näy tavoitteen sisällöissä: pitäisi tarkentaa **mitä kestävyydellä tarkoitetaan**.
 - Ympäristöllinen kestävyys tai ilmastonmuutokseen sopeutumiseen eivät nyt ilmene.
 - Helsingin yliopiston toiminnot ovat maakunnassa nyt jo hiipumassa: kannattaako siksi toimijaa korostaa tulevaisuuden toimijana mainitsemalla se ”ennen LABia”?
 - LABin rooli vahvistuu entisestään, esim. LABissa alkaa bio- ja elintarviketeknologian koulutus syksyllä 2025 ja laboratorioanalyytikon koulutus 2026
 - **Osaamisen ylläpito ja kasvattaminen** mahdollistaa viennin ja kehityksen -tämän on tarve näkyä vahvemmin
 - LAB edistää koulutuksen ja yritysten välistä yhteistyötä kokonaisvaltaisesti
 - LAB edistää jatkuvan oppimisen tarjoamista, LABin TKI-asiantuntemusta hyödynnetään yritysten koulutuksessa ja samalla lisätään vuoropuhelua yritysten kanssa, joka luo uusia TKI-mahdollisuuksia
 - LABin roolina myös esim. kestävyyslainsäädännön muutosten ennakointi ja jalkauttaminen yrityksiin

- LAB (ja muut korkeakoulut) tarjoaa osaamista tutkittuun tietoon, jota voidaan hyödyntää maakunnan kunnissa ja yrityksissä **tutkittuun tietoon perustuvassa päätöksenteossa**. Saisiko tämän vahvemmin esille?
 - Mittarit: ”Osaajien valmistuminen”: Tämän olisi tarve liittyä myös kyvykkyyden ylläpitoon. Ehdotamme jatkuvan oppimisen tuomista mukaan mittareihin.
 - **Muutosehdotus/lisäys: ”Osaajien valmistuminen ja jatkuva oppiminen”**
- Tavoite 2:
 - Tähän tavoitteeseen on sisällytetty kestävyys ympäristön näkökulmasta – pitäisi selkeyttää, jos ympäristö ei kuulu tavoitteeseen 1
 - ”Päijät-Häme on hiilinegatiivinen ja luontoposiitiivinen täyden kiertotalouden maakunta, jossa on tilaa teollisuudelle”
 - **Muutosehdotus/lisäys: ”...tilaa teollisuudelle ja alkutuotannolle”?**
 - alkutuotanto (maa- ja metsätalous) ei näy tällä hetkellä strategiassa ollenkaan
 - Ilmastomuutokseen varautumisen ja myös positiiviset mahdollisuudet tulisi näkyä vahvemmin strategiassa, se tulisi mainita tässä tavoitteessa.
 - **Muutosehdotus/lisäys: ”Maakunnassa on kyetty varautumaan ilmastomuutoksen vaikutuksiin ja hyödyntämään uudet mahdollisuudet.”**
 - Toimijat mainittava. Tässä tavoitteessa ei ole mainittu toimijoita, toisin kuin Tavoite 1:ssä. Tavoitteet tulisi olla samanmuotoiset.
 - Elinolosuhteet ja elinkeinot sekoittuvat tekstissä
 - LAB on aktiivinen toteuttaja myös tässä kokonaisuudessa. Tarjoamme osaamista ja ennakointia maakunnan toimijoille.
 - Huomiona: Jos yritysten kasvutavoitteet ovat vähäiset myös TKI:n tekeminen yhdessä yritysten kanssa on haasteellista
 - Tavoite 3:
 - Tämän tavoitteen alla olisi hyvä mainita myös kuluttamisen muutos (kiertotalouden mukainen kuluttaminen tukemassa hyvinvointia)
 - LABin toimet tähtäävät tämän mahdollistamiseen
 - Tavoite mahdollistaa yritysten ja asukkaiden pysymisen alueella eli lisää (vetoja) pitovoimaa
 - Toimijat mainittava. Tässä tavoitteessa ei ole mainittu toimijoita, toisin kuin Tavoite 1:ssä. Tavoitteet tulisi olla samanmuotoiset.
 - **Muutosehdotus/lisäys:** Koulutuksen ja TKI-toiminnan rooli (s.11):”Olemassa olevien vahvuuksien, kuten erotusteknologian ja kiertotalouden, **erityisesti uusiutuvien materiaalilähteiden**, ympärille voidaan rakentaa kansainvälisesti merkittäviä osaamiskeskittymiä.”

- **SDG:t**
 - Kaipasimme mukaan SDG 11 keskeisenä kestävyysmuutoksen näkökulmana
 - Huomiona, että SDG:t 3, 8 ja 17 sopisivat myös erityisen hyvin maakuntastrategiaan, mutta tässä on varmaankin haluttu tiivistää
 - Tiedoksi, että LABin painopiste-SDG:t ovat 3, 8, 9, 11, 12, 13, 17
- **Lisäysehdotukset SWOT:**
 - Heikkoudet: yritykset eivät rekrytoi kansainvälisiä työntekijöitä asiantuntijatehtäviin
 - Uhkat ja Mahdollisuudet: ilmastonmuutoksen vaikutukset alkutuotantoon
 - Mahdollisuudet: Korkeakoulujen tuottama osaaminen lisää pito- ja vetovoimaa, ja alueen kehittymistä kumulatiivisesti

Lahden museot

1.

Johdannossa puhutaan luonnon ja kulttuuriperinnön hyödyntämisestä ja hyväksi käyttämisestä. Termeinä ne ovat hieman ongelmallisia tässä yhteydessä, varsinkin kun puheena on yrittäjyyden kannattaminen ja työn riittäminen.

2.

Salpausselän kulttuuriperintö on myös termi, joka toistuu johdannossa ja luvussa 3.3. Se on meille epäselvä ja se tunnutaan rinnastavan myös luontoon. Salpausselkä on geologinen muodostelma ja niitä on maakuntamme alueella kaksi, sillä ei siis varmaankaan ole kulttuuriperintöä? Terminä voisikin olla päijäthämäläinen/maakunnan kulttuuriperintö.

3.

Tavoitteen 3 mittarit ovat myös hieman epäselvät, eli mitä niillä varsinaisesti mitataan paikallisen kulttuuritoiminnan ja elämänlaadun näkökulmasta?

4.

Kulttuuriperintö ja taide tai niiden "hyödyntäminen" eivät näy lopun skenaarioissa tai toimeenpanon osalta yhteydessä maakuntakaavaan, ikään kuin tavoite 3 tipahtaisi pois. Kulttuuriympäristökin mainitaan aiemmin tekstissä liittyen pitovoimaan sivulla 5, mutta eivät näy toimeenpanossa.

5.

Toivoisimme, että kulttuuriperinnöllä ja taiteella nähtäisiin myös muutakin kuin välinearvoa.

MTK Häme ja MTK metsänomistajat

Maakuntastrategian visio ”Päijänteen verran parempi” on positiivinen ja mieleenjäävä, hyvin erottuva. Strategia on tavoitteiltaan alueen vahvuuksia, kuten luontoa, sijaintia ja elinkeinorakennetta korostava ja riittävän kunnianhimoinen ja samalla innostava.

Strategiassa tunnistetaan toimijoiden välisen yhteistyön tarve, mikä sopii elinvoiman kasvusta ja yhteisestä tekemisestäan vastikään huomioidulle maakunnalle. Yhdessä tekemiseen ja vuoropuheluun kannustamme myös jatkossa.

Yksityisen maanomistuksen ja elinkeinonharjoittajien rooli on merkittävä sekä ilmastoneutraalius- että luontopositiivisuustavoitteiden osalta. Elintarvikeketju on kokonaisuudessaan maakunnan työllisyydelle ja arvonnaliselle merkittävä jo nyt. Kansainvälisen kasvun myötä merkitys kasvaa edelleen. Strategiassa alkutuotannon rooli näkyy varsin vähän. Hiilinegatiivisuuden tavoite on vaikeasti saavutettavissa elintarviketuotannossa ja etenkin maatalouden osalta se on osin epärealistinen.

MTK on mukana kehittämässä luontoarvomarkkinaa ja maakuntaliiton toimenpiteiden toteutuksessa tulee ottaa huomioon myös tällaiset uudet mahdollisuudet. Tällä vältetään tarkoitukseton toimintaympäristön ja mahdollisuuksien kaventaminen.

One Healt Gov -hanke (Helsingin yliopisto / Yliopistokampus)

Päijät-Hämeen strategian pitäisi edistää nykyisiä tavoitteita kokonaisvaltaisemmin, hyvinvointia kestävän kehityksen mukaisesti eli planetaaristen rajojen sisällä. Talous-, hyvinvointi- ja ympäristöasioita pitää pystyä katsomaan ja arvioimaan näin, ettei esim. yhden tavoitteen edistäminen vahingossa heikennä toista tavoitetta ja näin eteenpäin. Kokonaisvaltainen ymmärrys auttaa hyödyntämään paremmin myös synergiaetuja.

Konkreettisia työkaluja tähän tullaan löytämään One Health Gov- hankkeessa (Interreg Europe rahoitus) seuraavan 3+1 vuoden aikana, mutta on tärkeää, että tavoite kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin näkyy Päijät-Hämeen strategiaan.

Päijät-Hämeen hyvinvointialue

Hyvinvointialue toivoo, että merkittävänä maakunnallisena toimijana se myös mainittaisiin muutoin kattavassa listassa, keiden yhteinen tahdonilmaisu strategia on (s.3). Huomio, että viime kädessä kyse on ihmisistä ja yhteisöistä, on tärkeä. Ihmisten hyvinvointi ja yhteisöllisyys luovat perustan alueeseen kiinnittymiseen ja alueelliseen toimintaan. Tällöin asukkailla on voimavaroja toimia aktiivisesti kansalaisyhteiskunnan jäsenenä, kouluttautua sekä tehdä työtä ja siten kasvattaa myös alueen elinvoimaa. Ihmisten hyvinvointi ja alueen elinvoima ruokkivat ja vahvistavat toisiaan, ilman toista ei ole toista (Sixten Korkman 6.6.2025).

Maakuntastrategian tarkoitus

Maakuntastrategia on merkittävä dokumentti, sillä se linjaa tulevien vuosien kehitystyötä ja rahoituksen kanavoitua. Näemme, että yhdessä sovitut tavoitteet lisäävät osaamista tarttua mahdollisuuksiin, kykyä varautua epävarmuuteen sekä alueen kilpailukyyn vahvistamisen, elämänlaadun ja vetovoiman lisäksi myös pitovoimaa. Väestön ikääntyessä on tärkeää saada alueelle lisää asukkaita, mutta yhtä tärkeää on huolehtia myös jo nykyisen väestön hyvinvoinnista, kotoutumisesta, opiskelu- ja työllisyyspoluista sekä arjen sujumisesta.

Päijät-Häme nyt

Päijät-Hämeen vahvuuksina on tunnistettu liikunta-, urheilu- ja luonto- sekä kulttuurimatkailu, jotka avaavat ovia maailmalle ja tekevät Päijät-Hämeestä yhä kiinnostavamman paikan elää, vieraila ja järjestää tilaisuuksia. Strategiassa voisi mielestämme nostaa vielä vahvemmin esiin sen, että kulttuuri ja luonto lisäävät myös alueen vetovoimaisuutta kokousten ja kongressien järjestämisessä. Maakunnan väestön ikääntyminen on nostettu haasteeksi, mutta ikääntynyt väestö on alueella myös voimavara, joka osin tukee ja mahdollistaa perheenjäsenten ja läheisten kouluttautumista sekä osallistumista työelämään. Useat heistä toimivat merkittävänä voimavarana myös vapaaehtoistyössä ja yhteisöllisyyden vahvistajina esim. yhdistystoiminnan kautta. Kansainvälisiä muuttajia tarvitaan alueelle kuitenkin lisää, sillä he tuovat mukanaan uutta osaamista ja monimuotoisuutta, joita Päijät-Häme tarvitsee uudistuaan. Kotoutumisen kysymykset nousevat tällöin keskiöön.

Päijät-Hämeen vahvuuksien lisäksi strategialuonnoksessa on tunnistettu hyvin myös alueen heikkouksia ja uhkia, joihin tulisi tarttua. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja tulevaisuususkon vahvistaminen on erittäin tärkeää. Nuorten koulutus ja työikäisten työllisyyden vahvistamiseksi ja väestöryhmien välisten terveys- ja hyvinvointierojen kaventamiseksi tulee tehdä enemmän tekoja. Eriarvoisuuden lisääntymisen ja yhteiskunnallisen jakautumisen syventymisen välttämiseksi tulee kiinnittää huomiota huono-osaisuuden ja pahoinvoinnin kasautumista tiettyihin väestöryhmiin ja pohtia yhdessä erilaisten riskiryhmien ja yhteisöjen kanssa keinoja haasteisiin vastaamiseen. Sosiaalinen kestävyys tulisi vahvemmin tunnistaa keskeiseksi pilariksi, joka tukee muita

kestävyyden ulottuvuuksia. Väestön hyvinvoinnilla ja kyvyllä selviytyä haasteista (resilienssi) on myös merkittävä rooli alueen turvallisuudelle ja varautumiselle. Erityisesti nuorten hyvinvoinnilla on erittäin suuri merkitys alueellisen ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämiseksi ja parantamiseksi.

Strategian visio ja tavoitteet

Tavoite 1: Kilpailuetua kansainvälisyydestä ja kestävydestä

Tässä tavoitteessa mainitaan kestävyys, mutta sillä viitataan lähinnä vain TKI- eli tutkimus, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan. Hyvinvointialue on maakunnan suurin työnantaja ja meillä on mittavaa TKI- toimintaa (kehityshankkeissa vuonna 2025 14,6 miljoonaa euroa).

Strategialuonnoksessa esitetty tavoite viisinkertaistaa TKI-toiminta vaatii tiivistyvän yritys- ja korkeakouluysteistyön lisäksi myös julkisten toimijoiden (kunnat ja hyvinvointialue) nykyistä vahvempaa roolia tavoitteen saavuttamiseksi. Erittäin kilpaillun kansainvälisen rahoituksen saaminen alueelle edellyttää sisällön tuntemisen lisäksi vahvaa osaamista ja aikaresurssia hankkeiden hakemiseen sekä usein myös laajoja kansainvälisiä verkostoja. Hyvinvointialueen yhteistyötä korkeakoulu- ja oppilaitosten kanssa tulee vahvistaa ammattilaisten kouluttamisen lisäksi myös toiminnan ajureihin kuten teknologiseen murrokseen ja digitalisaatioon. Esimerkiksi terveysteknologian vahvistuminen luo uusia mahdollisuuksia yrityksille, jolloin hyvinvointialue voi toimia uusien ratkaisujen yhteiskehittäjänä sekä pilotointialustana. Samalla kehitystyötä vaatii se, miten työ muuttuu näiden uusien ratkaisujen myötä. Myös asukkaiden digikyvykkyys tulisi vahvistaa hyödyntämään hyvinvointialueen ja muidenkin toimijoiden digitaalisia palveluja.

Harjoittelupaikkojen- ja opinnäytetyöaiheiden tarjoaminen opiskelijoille on tärkeää, jotta saamme heidät integroitumaan alueeseen, edistettyä heidän valmistumistaan sekä hyödynnettyä heidän osaamistaan alueen tietotarpeisiin vastaamiseksi. Kansainvälisiin opiskelijoihin liittyen ja eri työpaikoilla (myös Päijät-Hämeen hyvinvointialueella) tulisi miettiä, missä tehtävissä työkielenä voisi olla joku muukin kieli kuin suomi. Kansallisen sekä alueellisen myönteisen ja kansainvälisiä osaajia ja perheitä puhuttelevan ilmapiirin luomisen sekä kotoutumisen merkitys veto- ja pitovoiman näkökulmasta on tärkeää. Mittarina voisivat luonnoksessa suunniteltujen lisäksi olla Suomen kansainvälisin yliopistokeskus (kyllä/ei) ja patenttien lukumäärä.

Tavoite 2: Tilaa luonnolle, luovuudelle ja puhtaalle teollisuudelle

Alueen maaperän ja vesien puhtaus sekä monimuotoinen luonto rakentavat myös asukkaiden hyvinvoinnin perustaa. Luonto toimii myös hyvinvointia ja turvallisuutta tuottavana tekijänä. Resurssiviisas maakunta käyttää luonnonvaroja, raaka-aineita, energiaa, tuotteita ja palveluja, tilaa ja aikaa harkitusti sekä hyvinvointia ja kestävästä kehitystä edistävällä tavalla.

Eri tahojen teot ratkaisevat ja panostus päästöjen vähentämiseen (toimitilat, energia, liikkuminen ja kuljetukset ja hankinnat) ovat yksi keskeisen ja ympäristöystävällisten palvelujen edellytys. Hyvinvointialue toimii ja liikkuu koko maakunnassa. On tärkeää, että tasapainoinen keskusverkko pitää sisällään myös hyvinvointialueen palvelut. Hyvinvointialueelle tärkeää ovat myös vähäpäästöistä liikkumista tukevat ratkaisut. Hyvinvointialueella on päätettävä mittaammeko systemaattisesti CO₂-päästöjä yms. ja teemmekö sen perusteella valintoja esim. palvelukanavista.

Tavoite 3: Päijänteen verran parempaa elämää

Päijänteen ja Salpausselän välistä luontoyhteyttä voisi vielä luonnoksessa selkiyttää, koska molemmat merkittävät luontoarvot tulevat tässä tavoitteessa esille. Päijät-Hämeessä jokaisella on mahdollisuus hyvään elämään, on lähtökohtana hyvä kaikkien tahojen toiminnalle. Maakunnallisessa varautumiskeskustelussa jäänyt paitsioon kulttuurin merkitys resilienssiä tuottavana tekijänä. Kulttuurilla, liikunnalla ja luonnolla ja niissä tavoiteltavilla asioilla on mahdollisuus vahvistaa myös turvallisuuden tunnetta. Yhteisöllisyydellä on valtava merkitys myös alueellisessa varautumisessa. Hyvät väestösuhteet tulisi ottaa tavoitteeksi ja yhteisöllisyydelle luotu vahva pohja palvelee myös kriisitilanteissa (vrt. kyläyhteisöt, naapurustot, seuratoiminta). Tätä näkökulmaa ei välttämättä ”ammattimaisessa” varautumisessa riittävästi vielä huomioida. Tämän tiimoilta tulisi tehostaa yhteistyötä ja muodostaa yhteisiä tavoitteita.

Mittareihin voisi lisätä hyvinvointi- ja onnellisuusmittarin ja digipalveluiden saatavuuden lisäksi, terveydenedistämisasiivisuus (TEA-viisari), koulutustaso ja terveys- ja hyvinvointimittarit (sosioekonomiset terveyserot), luottamus.

Muutostekijät

Ehdotamme muutoksentehtäviä kappaleeseen seuraavia tummennettuja lisäyksiä. Muuttuvat hallinnolliset ja aluekehittämisen rakenteet **uudistuvat** yhteistyömallit, **kuntien, hyvinvointialueiden ja maakuntien välinen yhteisten tavoitteiden asettaminen, selkeä yhteistyön työnjako osapuolten välillä yhdyspintatyössä (esim. alueellisesta hyvinvointikertomuksesta ja suunnitelmasta johdettu tekeminen yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi)** sekä aluekehittämisen kansallinen malli, lainsäädäntö ja päätökset (yhteistyö lakisääteisten suunnitelmien valmistelussa ja toteutuksessa), vaikuttavat suoraan strategian toimeenpanon mahdollisuuksiin. **Oppilaitosyhteistyö ja tutkimus tulisi nivoa osaksi myös yhdyspintatyön kokonaisuutta.** Tiedolla johtaminen, yhteinen visio ja sitoutuminen ja **yhdyspintatyön sinnikkyys** ovat entistä tärkeämpiä onnistuneen strategiatyön varmistamiseksi.

Koulutuksen ja TKI-toiminnan rooli Laadukas koulutus, tutkimus ja kehittäminen ovat maakunnan kasvun eväitä. Päijät Hämeessä LUT-yliopisto, LAB-ammattikorkeakoulu, Helsingin yliopisto ja Koulutuskeskus Salpaus sekä koko maakunnan kattava kehitysyritys LADEC Oy ja hyvinvointialue muodostavat strategisen alustan innovaatiotoiminnalle. TKI-investointien moninkertaistaminen ja

yrittäjien, erityisesti pk-sektorin mukaan saaminen kehitystyöhön on välttämätöntä. Olemassa olevien vahvuuksien, kuten erotusteknologian ja kiertotalouden, ympärille voidaan rakentaa kansainvälisesti merkittäviä osaamiskeskittymiä.

Kansainvälisten opiskelijoiden ja osaajien ja perheiden kiinnittyminen alueelle sekä monimuotoisen väestöpohjan hyödyntäminen ovat tulevaisuuden elinvoiman kannalta ratkaisevia tekijöitä.

Kansainvälistyminen ja alueellinen kilpailukyky Maakunnan tulevaisuus kytkeytyy yhä tiiviimmin kansainvälisiin verkostoihin. Tämä näkyy sekä elinkeinoelämässä, tutkimuksessa, matkailussa että osaajien liikkuvuudessa. Päijät-Hämeellä on mahdollisuus profiloitua kestävien **palvelujen**, teknologioiden ja ratkaisujen kehitysalustana ja viejänä. Alueella on potentiaalia kehittää kumppanuuksia niin Suomessa kuin EU:n alueiden kanssa strategisen autonomian, osaamisen ja turvallisuuden teemoissa sekä **integroitujen sosiaali-, terveys-, pelastuspalvelujen alueella**.

Suhde muihin alueellisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin strategioihin

YK:n Agenda 2030 kestävä kehityksen tavoitteista maakunnassa tulisi keskittyä erityisesti seuraavien tavoitteiden edistämiseen:

- Tavoite 1 Ei köyhyyttä,
- Tavoite 3 Terveys ja hyvinvointi,
- Tavoite 4 Hyvä koulutus,
- Tavoite 11 Kestävät kaupungit ja yhteisöt.

Päijät-Hämeen kyläjaosto, litti

Me littiläisten kylien edustajat olemme huolissamme uuden Päijät-Hämeen strategian vaikutuksesta kyliemme elinvoimaisuuden säilymiseen. Litin kunnan alueella on 12 kyläyhdistystä ja siihen rinnastettavaa toimijaa, lisäksi satoja muita toimijoita. Kylät eivät ole vain nimi kartassa. Kylät ovat osa paikallisten ihmisten identiteettiä ja tapa elää. Kylissä asuu ihmisiä, jotka haluavat edistää kylien kehitystä paikallisella tasolla.

Voisimme varmasti kaivaa todella monia julkaisuja, miten maaseudun elinvoimaisuus on enemmänkin voimavara kuin taakka. Miten on jo voitu unohtaa pandemia-ajat, kun liian tiivis asutus oli jopa riski kansakunnalle.

Uudessa strategiassa ”Asuminen sijoittuu kestävästi ja hallitusti keskuksiin, tiivistyviin kyläalueisiin, keskeisten joukkoliikennekäytävien liikenteellisiin solmukohtiin sekä raideliikenteen asemien seuduille”.

Jos nämä kyläalueet pudotaan strategiasta ja sitä myötä maakuntakaavasta pois, niin miten niiden kyläalueet voisivat kehittyä, luoden elinvoimaisia kyläalueita asukkaita varten?

Kyliä alueelliset yhdistämiset strategiassa ja maakuntakaavassa ovat mielestäni mahdollisia, jotta mahdollisuus kehittämiseen säilyy. Lainausta strategiasta ” Olemme yrittäjyyden maakunta, jossa työtä ja toimeentuloa syntyy kylissä ja kaupungeissa. Päijät-Häme kasvattaa eniten yritysten määrää ja työllisyysastetta Suomessa.”

”Maakuntakaava on yleispiirteinen suunnitelma alueiden käytöstä maakunnassa tai sen osa-alueella. Siinä esitetään alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen periaatteet sekä osoitetaan maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita.” (<https://www.ymparisto.fi/fi/rakennettu-ymparisto/kaavoitus-ja-alueidenkaytto/kaavoitus/maakuntakaavat>)

Miten strategian myötä maakuntakaavan ulkopuolelle jääminen helpottaisi kyliä kehittämistä lisäten luontomatkailua, elinkeinotoimintaa ja paikallista asukasmäärää? Kylissä on tilaa kehittää ja kehittyä!

Suomen Urheiluopisto & Kolmen Kampuksen Urheiluopisto

Maakuntastrategiaan liittyen ajattelin nostaa pohdittavaksi liikunta-alan merkityksen maakunnan kehittämisessä. Päijät-Hämeessä on valtakunnallisesti poikkeuksellinen liikunta-alan osaamiskeskittymä ja siihen liittyvä opintopolku kahden ammatillisen oppilaitoksen (urheiluopistot) ja Haaga-Helia ammattikorkeakoulun myötä. Kokonaisuuteen liittyy ja sitä tukee myös LAB:n tutkimukselliset intressit ja siihen liittyvä osaaminen fyysisen aktiivisuuden ja hyvinvoinnin alueilla. Liikkumisohjelman valmistelutyön yhteydessä arviointiin, että maakunnassa on liikuntaan ja terveyden edistämiseen liittyvää asiantuntijaosaamista n. 150 henkilötyövuotta ja opiskelijoita eri koulutusohjelmissa yli 1500.

Tiedostan, että valmistelutyön yhteydessä ei ole haluttu ottaa kantaa yksittäisiin toimialoihin, mutta tuota yo. näkökulmaa kannattaa pohtia strategian viimeistelyn yhteydessä. Osaamisresurssien näkökulmasta tuo voisi olla erottuvuustekijä ja kilpailuetu ja tuoda lisäarvoa niin veto-, pito- kuin elinvoiman kehittämisen näkökulmasta. Nykyisellä strategiakaudella sporttikärki kaventui ehkä liiaksi teknologiaan ja IT-alaan, ja jäi sitä kautta sisällöltään vähän tyhjäksi. Maakunnassa on kuitenkin historiaa myös mm. liikunta-alaan kytkeytyvästä valmistavasta teollisuudesta, josta esimerkkinä vaikkapa Gymstick ja Peltonen.

Liikunta ja urheilu on strategiadokumentin nykyversiossa kyllä sisällytetty tavoitteen 3 alle matkailun ja vapaa-ajan liikkumisen näkökulmasta, mutta tuota voisi mahdollisesti ajatella

laajemmin myös muihin tavoitteisiin liittyvänä mahdollisuutena. Voimavaroja meillä on ja liikkumista tukevien ratkaisujen tarve ja sitä kautta markkina tulee (valitettavasti) kasvamaan tulevaisuudessa yleisen toimintakyvyn heikkenemisen myötä. Uskon, että ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin joudutaan jatkossa panostamaan enemmän myös hyvinvointialueiden ja kuntien toiminnassa, minkä lisäksi työikäisten kohdalla varmasti myös työnantajien rooli tulee yhteiskunnallisten resurssien pienenemisen myötä kasvamaan.

Taiteen edistämiskeskus

1. Luovat alat osana elinkeinoelämää

Viitataan strategialuonnoksen sivuun 8

Alueella on poikkeuksellisen vahvaa kulttuuri-, muotoilu- ja luovien alojen osaamista sekä kasvavaa luovan alan yrittäjyyttä. Tämä vahvuus juontaa osittain juurensa niin kutsuttuun "muotsikkaan", eli nykyiseen LAB Muotoiluinstituuttiin, ja taideteollisen osaamisen osalta Koulutuskeskus Salpaukseen. Perinteisesti alue tunnetaan erityisesti huonekalumuotoilusta ja puusepäntaidoista. Viime aikoina alueella ei kuitenkaan ole laajasti tunnistettu muotoiluosaamista nykyaikaisemmilla osa-alueilla, kuten palvelumuotoilussa, käyttöliittymäsuunnittelussa, fyysisten tuotteiden (esim. korujen ja teollisuuslaitteiden) sekä brändien kehittämisessä. LAB-ammattikorkeakoulu on kuitenkin vahvistanut muotoilun koulutustarjontaansa siirtämällä myös kuvataiteen koulutusohjelman Lahteen. Termiä "muotoilu" ei mainita strategiassa lainkaan, vaikka sen rooli ja merkitys on alueella ja valtakunnallisestikin aiemmin hyvin tunnistettu. Jotta alueen potentiaali voidaan hyödyntää täysimääräisesti, on tärkeää tunnistaa aineettoman arvонуonnin rooli luovan talouden kasvussa sekä uudistumisessa. Lisäksi muotoiluosaamista tulisi hyödyntää entistä tehokkaammin alueen kestäväen kehityksen ja vihreän siirtymän edistämisessä.

2. Kulttuuri ja kulttuuriperintö

Viitataan strategialuonnoksen sivuun 9

Maakuntastrategiassa olisi tärkeää tuoda vahvemmin esiin kulttuurin ja kulttuuriperinnön merkitys osana alueen kehitystä ja identiteettiä. Päijät-Hämeellä on vahva alueellinen identiteetti, joka rakentuu paikallisen kulttuuriperinnön, muotoiluosaamisen ja ainutlaatuisen luontoympäristön varaan. Kulttuuriperintö tulisi nähdä vahvemmin voimavarana, joka vahvistaa alueen omaleimaisuutta ja vetovoimaa sekä edistää matkailua, paikallista yrittäjyyttä ja kestävää elinvoimaa. Kulttuuri ja kulttuuriperintö tulisi nähdä myös vahvana osana kestävää kehitystä ja osallisuuden - ja terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä. Mutta myös osana huoltovarmuutta = henkinen kriisinkestävyys. Kulttuurilla myös mahdollisuus edistää sananvapautta ja dialogia, joka on osa yhteiskunnallista vakautta.

- Toimenpiteisiin olisi tärkeää sisällyttää alueellinen kulttuuripoliittinen ohjelma, joka linjautuu sekä eduskunnan käsittelemän kulttuuripoliittisen selonteon, luovan talouden strategian, että tulevan maakuntastrategian tavoitteiden kanssa.

Uudenmaan liitto

Mielestämme strategia on huomattavasti parantunut edellisestä, vertaisarvioidusta ohjelmakaudesta. Erityisesti visioslogan "Päijänteen verran parempi" on todella hyvä ja iskevä. Myös sen alle muotoillut kolme tavoitetta tuntuvat relevanteilta ja riittävän kunnianhimoisilta. Strategian rakenne mietitytti meitä. Erityisesti kappale 4 ja sen suhde strategian kolmeen tavoitteeseen oli hieman epäselvä. Muutostekijöitä sekä skenaarioista nousevia peruskiviä koskien jää hieman epäselväksi, miten tavoitteet on niistä johdettu. Tämä johtuneeko päätöksestä nostaa tavoitteet heti alkuun, jolloin samojen asioiden toistaminen kappaleessa neljä ei tietenkään olisi toimiva ratkaisu. Rakenteellisesti voisi kuitenkin toimia paremmin muutostekijöiden ym. tärkeimpien taustatekijöiden esittely ennen tavoitteita, jolloin olisi selkeämpää, mihin tavoitteet perustuvat.

Muutostekijöitä on myös aika monta ja osin ne tuntuvat olevan kiinni tässä hetkessä, vaikka perspektiivi pitäisi olla vuodessa 2050. Lisäksi muutostekijöissä ja skenaarioista nousevissa peruskivissä on lievää päällekkäisyyttä, joka tosin on ymmärrettävää.

Maakuntastrategia on kunnianhimoinen ja positiivinen, tulevaisuuteen katsova. Tiettyjä sosiaalisia ongelmia, joita suomalaisessa yhteiskunnassa, myös Päijät-Hämeessä on, ei kuitenkaan käsitellä lainkaan. Mietimme, olisiko niitä syytä tunnistaa ja nostaa esiin maakuntaohjelmassa, koska niihin vastaaminen on myös yksi elinvoimatekijä.

Päijät-Hämeen maakuntastrategia on kiinnostava ja herättää odotuksia myös maakuntaohjelmaa kohtaan. Jäämmekin kiinnostuksella odottamaan, tuleeko myös maakuntaohjelmasta lausuntokierros ja miten maakuntaohjelma eroaa strategiasta.

Suunnittelupäivien 7.-8.5.2025 kommentit

Kilpailukykyä kansainvälisyydestä ja kestävyydestä

- Päijät-Hämeessä potentiaalia kasvaa merkittäväksi hyvinvointiteknologian osaamiskeskukseksi, LAB, LTU, HVA, Salpaus yhteistyönä. Pohjaa jo luotu, tarvitaan buustia jatkotyöhön.

- Digitaalinen transformaatio luo mahdollisuuksia ei vain datakeskuksille vaan datapohjaiselle liiketoiminnalle. Sport + hyvinvointi potentiaalisia alueita, joista voi syntyä uutta liiketoimintaa.
- Hyvinvointi ja terveysteknologia kasvumahdollisuuksina ja valttina myös Päijät-Hämeessä.
- Ohjelmaan määritelmät tavoitteiden sanoista.
- Kohti vihreämpää tulevaisuutta luonnon monimuotoisuus ja arvokkaat kulttuuriympäristöt ovat pitovoimaa ja ne tulisi hyödyntää markkinoinnissa vetovoimana. Päijät-Hämeen verran parempi, tavoitteet: Parempi elämä, luovasti kestävä, elinvoimainen ja osaava
- Pidetään kiinni osaavista kv-opiskelijoista, kuten Murcs opiskelijat. Tarjotaan kiinnostavia harjoittelu ja työmahdollisuuksia. Päijät-Hämeestä mallialue kv-opiskelijoiden kouluttamisesta: työpaikat, yhteisö, koti ym.
- Saadaanko strategian tavoitteita konkretisoitua tärkeimpiin alueisiin ja hankkeisiin? Esim. ratahankkeet ja eteläiset elinkeinoalueet
- TKI – Urheiluinfraan vihreän siirtymisen edistäminen. LUT/LAB Lahti – kolme kampusta – Vierumäki jne. Yli ”miljardin” arvoinen liikuntainfra on alueen suurimpia energian käyttäjiä
- Kaikki kunnat ja kuntien potentiaalit kasvuyritykset aidosti mukaan, vakka kärki ja suuri potentiaali on ehdottomasti Lahdessa -> mitä kunnat voisivat tehdä liiton ja Lahden apuna
- Alueen yritykset ottavat palkallisia opiskelijaharjoittelijoita
- Ei ainoastaan kansainvälinen opiskelijakaupunki, vaan kansainvälisin tiedeyhteisö -> tarvitsemme myös akateemisia osaajia, tutkijoita, ym. Tämän osaamisen jakaminen koko alueelle ja eri toimijoiden hyödyksi
- Rakennemuutos -> valmistavan teollisuuden tilat ja työvoima, -> KV / Euroopan mahdollisuudet mm. Ukraina/Saksa infra, varautuminen + puolustusteollisuus -> TKI ja osaaminen näihin yhdistettynä
- Toimiva ja monikäyttöinen urheilu- / tapahtumainfra mahdollistaa monipuolisen tapahtumatoiminnan, kilpailukykyinen infra vaatii investointeja – maakunnan ulkopuoliset rahoitusmekanismat
- Näkymässä on jo nyt pitkä arvokisaputki (Lahdessa) ja lajikirjon laajentamisella sen voisi hyvän infran avulla laajentaa vielä suuremmaksi/ympärikuutiseksi. (27–30 jo tiedossa). Suuret arvokisatapahtumat tuovat KV-osallistujia = matkailutuloa, aluetaloudellista vaikuttavuutta, imagomerkitystä, sosiaalista vaikuttavuutta jne. (MM29, Winter World Masters Games, jne)
- Desegregaatio
- Olemassa olevan urheiluun liittyvän ainutlaatuisen arkkitehtuurin ja infran hyödyntäminen, esimerkkinä Lahden mäkimontun maauimala. Löytyykö vastaavaa muualta? Ei löydy.
- Vihreä siirtymä ja digitalisaatio -> TKI ja KV-kärki. Mutta käytännön toimet, että alueen toimijat mm. yrittäjät, yhteisöt ja julkinen sektori yhdessä nostaa osaamistaan -> yhteistyön rakenteet -> resurssit => rahoitus + HTV
- Päijät-Hämeen hyvinvointialueen merkittävä ja edistysellinen TKI-Työ mm. TKI-yksikössä, palvelutuotannossa ja asiantuntijatyössä:

- osallisuutta edistävä työ väestön hyvinvoinnin ja terveyden hyväksi - yhteistyön rakentaminen ja osaamisyhteistyön näkyväksi tekeminen – henkilöstön hyvinvointi – tietotaito – hankkeet – ict-osaaminen – tutkimustyö – tekoälyn hyödyntäminen (kansainvälisesti ja kansallisesti edistyksellinen merkitys)
- Käytännöstä ponnistaa paljon luovuutta ja innovatiivisuutta. Ei vain yliopistosta – pienyritysten tukeminen ideoiden viemiseen markkinoille
- Englanninkielinen koulutuslinja Salpauksen ympäristö- ja luonnonvarakoulutukseen Asikkalaan.
- Alueellinen yhteistyö tärkeää väestön hyvinvoinnin + hyvinvointia edistävän liiketoiminnan vahvistamiseksi tutkittua tietoa hyödyntäen.
- Kilpailuetua potentiaalisista kasvavista alueista, kuten Sport liiketoiminta + luontopohjaiset palvelut. Näiden eteen tehty hyviä avauksia ja tärkeää mahdollistaa jatkokehitys
- KV-opiskelijoissa potentiaalia myös uuden liiketoiminnan synnyttämisessä. Tärkeää tukea toimenpiteitä, joilla em. edistetään.
- Elintarviketeollisuuden toimintaympäristön kehittäminen
- Kestävyys tulisi nähdä laaja-alaisen maakunnan toimijoita yhdistävänä tekijänä. Hyvinvointialueen Planetary Health -ohjelma laajentaa kestävyysnäkökulmaa. Tämä tulisi nähdä maakunnallisena voimavarana.
- Hyvinvointialue on asettamassa strategiassaan suuria odotuksia teknologian ja tekoälyn hyödyntämiseen => TKI-yhteistyö, rahoituksen haut ovat merkittävässä roolissa tässä toteutuksessa
- Kansainvälisyys näkyy vahvana teemana. Maakunta ei kuitenkaan näy yhdenvertaisuuden ja moninaisuuden edelläkävijänä. Väestö monimuotoistuu – haaste hyvinvointialueelle
- Hyvinvoiva asukas/opiskelija/työntekijä elinvoiman perusedellytys
- KV-opiskelijoille on kummiperheitä. Voisiko niitä olla myös KV-osaajille, että he pääsisivät paremmin mukaan yhteiskuntaan? => pohjaa sille, että isompia asioita voi tapahtua
- Tulee muistaa, mitä kaikkea kansainvälisyys on. Se ei ole vain vientiä/yritystoimintaa, vaan maahanmuuttajien integroimista yhteiskuntaan. Meidän tulisi ylipäänsä puhua KV-osaajista eikä katsoa ihmisen taustaa. Asenteissa, käsittelyssä on korjaamista, mutta We can do it! 😊
- Tekoälyn käyttö terveydenhuollossa on ehdottoman hyvä asia, mutta kustannukset tulee ottaa huomioon jo alussa ja hakea kaikki mahdolliset rahoitukset, ettei järjestelmäkustannukset karkaa, kuten IT-puolella on tähän asti käynyt ympäri Suomen. Sama toiminta koko Suomeen, ettei sirpaloituminen toistu myös AI:n suhteen.
- Rohkeat ja innovatiiviset TKI avaukset ovat kiinnostava tavoite, mutta liittyykö niihin riskejä? Esimerkiksi Lahden ”innovatiivinen ja rohkea” hankintainnovaatio” osoittautui kalliiksi virheeksi. Kannattaisiko panostaa myös jo toimiviksi osoittautuneisiin ratkaisuihin? Esim. kopioida ja parantaa jo toimivaksi havaittua?
- Puhtaan ruuantuotannon TKI
- Englanninkielisen koulutustarjonnan lisääminen monella alalla -> mm. Salpaus luontoala?
- Laadukkaaseen koulutukseen satsaaminen laajasti.

- Matkailuun mallia Lapin matkailusta. Järvistä ja luonnosta Lapin veroinen brändi.
- Yksi tärkeimmistä resursseista TKI:ssä on osaaminen. Päijät-Hämeessä pitää vahvistaa lukio- ja amk-koulutusta yhä vahvemmaksi ja laadukkaammaksi. Lisäksi kaikilla nuorilla olisi kohtuullista olla mahdollisuus toisen asteen koulutukseen kohtuullisen etäisyyden päässä omasta kotipaikasta. Muistetaan panostaa korkean osaamistason peruspilareihin.
- Kansainvälisyys ja kestävyys ovat hyviä "talking points"eja mutta käytännön kehittämistyössä fokus kannattaa pitää myös esimerkiksi kaupallisessa osaamisessa ja digitalisaation hyödyntämisessä. Miten hyödynnämme LUT:n ohjelmistotekniikan tai myyntiosaamisen koulutuksista? Mistä työpaikat uusille asiantuntijoille?
- Matkailu ja kaikki siihen liittyvät toiminnot – puhtaan luonnon, ruuan, vuoden aikojen, esim. keskiyön auringon hyödyntäminen markkinoinnissa.
- Puhtaan energian lisääminen, näkyvyys ja käyttäminen
- Hyvät kulkuyhteydet myös eri maakuntien välillä – kasvua lisää nopeilla lupaprosesseilla, niin yksityisille ja yrityksille.
- Kestävyydestä kilpailuetua: 1) Kestävän kehityksen edelläkävijä, 2) Luonnonkaunis ja kulttuurimaakunta 3) Paikallinen yrittäjyys ja maaseutu
- Kumppanuuksia ei ainoastaan tarvita ulkomaille, vaan myös maakuntarajat ylittäen, kestävyyskärki edellä
- Tarvitaan yliopisto-amk-yritys-yhteistyötä ja nuorten pöhinää. Tärkeää on myös onnistua pitämään nuoret maahanmuuttajat/vaihto-opiskelijat Suomessa ja Päijät-Hämeessä. Eli on hyvä luoda myös inklusiivista ilmapiiriä.
- Euroopan ympäristömaakunta: Suur-Päijänne, kansainvälisesti tunnettu, loistava tulevaisuus ympäristö/luontomatkailun ykkösenä, rauhan tyyssija luontomatkailun valttina
- 1) katkeamattomat matkaketjut koko maakunnassa, 2) lentorata 2030-luvulla, 3) matkailusta yksi maakunnan kärkialoista teollisuuden rinnalle => kasvu kansainvälisiltä markkinoilta, 4) Suur-Päijänne ja Salpausselkä matkailun vetovoimatekijät, 5) Yksi matkailubrändi, joka edustaa maakuntaa, 6) Vahva yhteistyö Lakeland alueen maakuntien sekä erityisesti Suur-Päijänteen maakuntien kesken, 7) Oppilaitokset kouluttavat tulevaisuuden osaajia ja yrittäjien palvelut digitaalisesti muotoiltu ja saavutettavissa, 8) kansainväliset matkailubrändit ja matkailuinvestorit ovat kiinnostuneet alueesta
- Nuorissa on tulevaisuus ja heihin kohdistuvat moninaiset haasteet haastavat hyvän elämän mahdollisuuksia. Päijät-Hämeellä mahdollisuus olla edelläkävijä -> toimivat palvelut perheille ja nuorille
- Luonto ja elämysmatkailussa + luontolähtöisten hyvinvointipalvelujen kehittämisessä iso liiketoimintapotentialiaali. Alueellinen yhteistyö + tutkimustiedon hyödyntäminen!
- Ei kaavoiteta enää lisää luontoalueita, vaan hyödynnetään jo "pilattu maaperä" jota kaikkialla riittää asuin- ja teollisuusrakentamisen käyttöön pitkälle tulevaisuuteen. Kaupunkirakentamisen tiiviys vs. luonnontilaisten alueiden runsaus on kilpailuetu.

- Konkreettinen toimenpide, jotta ohjelma ei jää yleisluontoiseksi: Selkeää ohjausta ja neuvontaa KV-opiskelijoille sekä KV-työntekijöille -> kotouttamisen varmistaminen jokaisessa kunnassa ja koulutuslaitoksessa. IDEA: Voisiko olla esim. kurssina (ns. tutorointi) Salpaus ja Lab?
- Voisiko olla enemmän englannin kielistä koulutusta myös Salpauksen toimipisteissä kylillä ja Lahden ulkopuolella? -> lisäksi vuorovaikutusta, saataisiin uusia asukkaita, ideoita ja yrittäjiä
- Kiertotalouden yrityksiä lisää, esimerkkejä muualta + olemassa olevien tehokkaampi kasvattaminen (Salpakierto ym.) Myös energia-alan (hukkalämpö, biokaasu ym.)
- Rakennukset Suomen merkittävin kansallisvaranto ja suomalainen rakennuskanta on 90% modernia. Suomen ja Päijät-Hämeen tunnettuus modernin rakennusperinnön osalta kansainvälisesti kiinnostava!
- Kilpailuetua myös rinnakkaisesta yrittäjyydestä, yhteisiä yrittäjyysprojekteja, joissa hyödynnetään paikallisia pienyrityksiä isojen rinnalla.
- Kestävän matkailun ykkönen Euroopassa – Region tehnyt jo hyvää työtä!
- Kansainväliset... ja kumppanuudet: LUTin Jamien Hyneman Centerin brändin hyödyntäminen myös Lahdessa. Kahdenkeskinen innovaatiohubi. Lahti/Päijät-Häme B2B test hub. Palveluliiketoiminnan kehittäminen.
- Yhteiset ympäristötavoitteet luonto ja elämysmatkailu Päijät-Hämeessä
- Alueen kielellisistä valmiuksista huolehtiminen. Kotoutumisen merkitys – tarvitsemme kansainvälisiä osaajia. Varmistettava myönteinen ilmapiiri kansainvälistymiseen.
- Esimerkkejä ja toimintamallien luomista kansainvälisten osaajien hyödyntämisestä.
- Mittari-ehdotus: Suomen kielen & kulttuurin kurssien määrä ja käyttäjien määrä.
- Olemme sopivan kokoinen benchmarkkauskohde. Kaikki lähellä – lyhyet välimatkat.
- Yritystoiminnan kansainvälisyys luo kasvua ja menestystä.
- Hyvinvointi ja terveys on talouden ja elinvoiman perusta. Ne ruokkivat ja vahvistavat toisiaan. 6.5.2025 Sixten Korkman
- Alueellinen tasapaino: Kannustusta kunnille järjestää matalan kynnyksen yhteiskuljetusmahdollisuuksia, esim. sähköautojen yhteiskäyttömahdollisuus alueilla, joihin LSL tai VR ei ylety.
- Tekoäly ja muut uudet mahdollisuudet tulisi ottaa rohkeammin käyttöön.
- Kasvun paikkoja ja keskittymiä kyliin ja kaupunkeihin. Fyysiset paikat ja alustat.
- Kansainvälisen rekrytoinnin yhteistyö, esim. perheiden rekrytointi edellyttää laaja-alaista yhteistyötä.
- Solidary sport molempiin suuntiin.
- Liikuntaa ei vain sporttia!!!
- Kaiken kansan liikuttaminen: varhaiskasvatus, koulu, opiskelu, työikäiset, ikääntyneet, perheet

- Yhteishankkeita (esim. EAKR, Interreg) yhteistyössä järjestöjen kanssa. Ko. hankkeisiin aina vaikuttavuustutkimus mukaan! Näyttöön perustuvaa. Vaikuttavuussijoittumisen instrumentti käyttöön. Esim. hankkeiden omavastuuosuuksien rahoittamiseen! (tai yritykset sponsaamaan)
- Data/verkkoyhteyksistä huolehtiminen, jotta etätyö mahdollista kesäasunnoissa & tuo maallemuuttoon myös edellytyksiä
- Kv. opiskelijat kehittämään yrityksiä, yhdistyksiä
- Kv. yrittäjien palvelut mm. Ladecin kautta. Yhteiskuntaan juurruttaminen kieliversiot (toisto, toisto...). Pankkitilien avaamisen helpotus (käännökset) -> asuminen, työ
- Hankkeisiin kv-opiskelijoita mukaan. Esimerkin voima. Made in Päijät-Häme ala EK. On VAIN pakko toimia ja tarttua toimeen. Ettei käy kuin Kymenlaaksolle.
- Korkeakoulukampusta tulisi Niemessä(kin) VAHVISTAA. Imua + PITO. Liikkuminen kampukselle, siellä viipyily JA SEN olemassaolon vahvistaminen. Pöhinä, verkostoituminen, osaamisen tunnistaminen.
- 3) yhä useampi kv-opiskelija jää alueelle ja on työllistynyt
- 5) Jos olemme ensimmäinen Euroopan kv. opiskelijakaupungeista, sen tulee näkyä palkkaamisessa, harkkapaikoissa. Tekemisessä.
- 7) alueelta JO löytyvä potentiaali: kielitaito + kulttuurituntemus jne. Mitä ihmisillä on JA voisi olla myynnissä HYVÄ
- 8) Liikkuminen: julkinen liikenne. Pakko löytyä järkeviä palveluita.
- Kansainvälisyys lähtökohtana korkeakouluissa.
- Kansainvälisyyteen kannustaminen, yhteistyö & verkostointi = tässä voitaisiin alueellisestikin auttaa, jotta kontaktointi olisi helpompaa.
- Tapahtumat, markkinointi
- European Job Days, Finland Works ja vastaavat tapahtumat osaksi arkista kv. rekryprosessia!
- Work in Finland aktiiviseksi työkaluksi maakunnan yritysten rekrytoinnin tueksi! Työpaikkailmoitukset englanniksi!
- Tehdään Päijät-Hämeestä lapsiystävällinen maakunta. Mallia voisi ottaa Unisefin lapsiystävällinen kunta -mallista. Lahti Family Hub
- Monikielisen yhteiskunta orientaation maakunnallinen opetussuunnitelma kuntoon! Pohjana jo käytössä oleva Lahden OPS. www.internationalhouselahti.fi
- Datatalouden ja TKI:n kytkeminen kv ja kestävyuden vahvistamiseen! Erillinen "Task Force" tähän!
- Ulkomaisen pääoman ja investointien saaminen elinehto! Tämä vaatii paljon lisäresursseja!
- Uskallettava viedä tuotteitaan. Koulutusta
- Vierumäen aurinkovoimala: pitäisi löytyä toteuttaja
- Yritysten sijoittuminen tehtävä mahdollisimman helpoksi: kaavavaranto, esirakentaminen.
- Luotava uusia työpaikkoja, jotta saadaan LAB/LUT opiskelijat jäämään seudulle
- Pidetään kiinteistöjen ja asuntojen hintataso alhaalla, niin ollaan houkuttelevia

- Ymmärtääkseni kestävyys edellyttää myös luonnonympäristön itseisarvojen tiedostamista ja suojelua. Toki osin välinearvoisestikin, mutta vaanii maakunnallinenkin ”ylikuluttaminen” ja kestävyuden rapauttaminen / heikentäminen
- Luonnonympäristöjen hoitoon ja ennallistamiseen liittyvä liiketoiminta. Ennallistamisasetus edellyttää v. 2030 mennessä toimenpiteitä 20 %:lla heikentyneistä elinympäristöistä – kuinka suuri pinta-ala on kyseessä, missä ennallistettavat alueet ovat? Kuka tekee?
- Opiskelijoiden alueelle jäämisen tukeminen -> harjoittelupaikat, työpaikat, ilmapiiri
- Hankehakujen (etenkin isommat ja kv-hankkeet) koordinointi -> alueen toimijat tietävät toistensa hankkeista ja ideoista/ideoita jaetaan. AMIF-hakemus nyt! (34 M€!) Deadline 9/25
- Kv-opiskelijoiden houkuttelevuus LUT/LAB/H-H Vierumäki/Salpaus/Gaudia + toimenpiteet / suunnitelman tekeminen, miten heidät voisi pitää alueella
- (Muotoilu)opiskelijoiden yhteisöjen kehittäminen -> saada opiskelijat asumaan ja jäämään alueelle. Vapaa-ajanviettomahdollisuuksia eri puolilla maakuntaa / tutustuminen / tiedotus / järjestäminen
- Yritysten ja korkeakoulujen yhteistyön tiivistämiseen koko alueen panostus
- Kansainväliset opiskelijat: helpotettava kotoutumista, hyödynnettävä hyvä maine
- Harjoittelupaikkoja + kesätöitä kv. opiskelijoille
- LUT yhteistyö ja tähän mennessä + tuleva kehittäminen, muista myös LAB
- Lisätukea yrityksille TKI-rahoituksen hakuun
- Teollisen muotoilun tukeminen
- Sähkönsiirto on ISO pullonkaula. Fingridille painetta kehittää alueen verkkoja, erityisesti Kärkölään
- Yritykset aktiivisesti mukaan tarjoamaan kv-opiskelijoille harjoittelupaikkoja, kesätöitä, työpaikkoja valmistuneille
- Koordinaattori kansallisten ja kansainvälisten kumppanuuksien luomiseksi
- Olemassa olevan teollisuuden verkoston luominen
- Teollisten symbioosien tukeminen ja niiden synnyn tukeminen alueella kaavoituksella jne.
- Matalan kynnyksen verkostoja yrityksille (esim. Peili-hanke)
- Päijät-Hämeessä on loistavat edellytykset maa- ja metsätalouden tuotannolle. Tämä tuotanto pitää jalostaa omassa maakunnassa
- Koulutusyhteistyön (LUT, LAB) mahdollisuuksien esille nosto yritysten suuntaan
- Kestävä energia
- Selkeä brändäys ja markkinointi tarkennetulle kohderyhmälle!
- Pitkän tähtäimen visio, johon YHDESSÄ sitoudutaan (maakuntaliitto, elinvoimakeskus, kunnat, yritykset, LAB, LUT yms.)
- Kansainvälisten osaajien maakuntaan jäämisen tukeminen kiinnostavien olosuhteiden luomisen avulla
- Rakentamisen elinkaariajattelu

- Koko kansan liikuntatapahtuma ”kivaa yhteistä liikuntaa” – monipuolisesti eri toimijoiden kanssa yhdessä
- TKI-järjestöt mukaan hankkeisiin osatoteuttajiksi ja ammatillisen osaamisen tuojiksi
- Järjestötyö kv-opiskelijoiden tukemisessa ja juurruttamisessa hyvänä apuna – haasteena kv-opiskelijat ruoka-avussa yms.
- Kansainvälisten innovatiivisten liikuntaolosuhteiden benchmarkkaus -> rohkea kokeileminen Päijät-Hämeessä -> ei vain turvallisia aina ennenkin ”perinteisiä” olosuhteita
- Oppilaitosten, yritysten, yhdistysten ja järjestöjen sekä kaupunkilaisten ynnä Päijänteen kohtaamispisteiden ja yhteistyön vahvistaminen
- Kehitystä vahvistaa ja monipuolistaa Helsingin yliopiston erityisosaamisalueet: elintarvikealan osaaminen, terveydenhuoltoon liittyvä osaaminen (sosiaalitieteet, lääketiede), luonnon monimuotoisuus- ja biodiversiteettiosaaminen, ympäristöosaaminen: toksikologia, pilaantuneen ympäristön kunnostus, materiaalien (bio)kiertotalous, kaupunkien kestäväan kehitykseen liittyvä tutkimus, ilmakehätutkimus jne., biotieteet, kansainväliset verkostot
- Ympäristötekniikan ja luonnontieteiden edistäminen
- Opiskelija-asumisen kehittäminen
- Viihtyisyyden muistaminen osana elinvoimaa ja pitovoimaa
- Kestävyys edellyttää kulutuksen vähentämistä. Miten Päijät-Hämeen liitto voi ottaa kopin tästä omassa strategiassaan?
- Hyödynnetään Unescon Geopark -verkostoon kuulumista kv. TKI-hankkeiden saamiseksi alueelle: maailmanlaajuinen verkosto, poikkeuksellinen ja monialainen toiminta, josta löytyy mahdollisuuksia moneen
- TKI-rahoitusta kv-hankkeisiin
- Lahden seutu tunnetaan urheilutapahtumista -> sen hyödyntäminen -> imagon luominen kv. kentällä
- Perinteisten ”työharjoittelujen” palauttaminen
- Puualan kehittäminen Koskisen Oy ja Korvenrannan kanssa. Lahden yliopistoon puualan professuuri
- Puutuoteklusterin kehityksen ja yhteistyön tukeminen ja osaamisen ja yhteistyön tukeminen
- Puutuoteyritysten toiminnan mahdollistaminen yritysten ja tutkimusyhteistyön tiivistäminen Päijät-Hämeen menestykseksi
- Kansainvälisyyteen TKI:n ja opiskelijanäkökulman ohella myös globaalit urheilutapahtumat luokkaa triathlon, lippupallo, talvilajien MM-kisat
- Uudet markkinalähtöiset verkostot / klusterit, mm. puolustus-/kaksikäyttösektori
- Vihreä siirtymä, teollisuuden sähköistyminen vaatii paikallisen sähköverkon kehittämistä yhteistyössä, luvituksen sujuvoittamista, yhteisrakentamista ja yhteistyötä
- Klustereiden vahvistaminen, uusien klustereiden luominen, fokusointi
- Savon rata, etelä-pohjoissuunnassa junaliikenne tarpeellinen

- Pk-yritysten nostaminen kasvuun -> ”Päijät-Hämeen kasvuryhmä”, kv-kasvupolut yrityksille, esim. elintarviketeollisuus, verkostot
- Teollisen muotoiluosaamisen kehittäminen yritysten tarpeisiin
- TKI ja RD
- LUT, LAB, yritykset, kunnat, maakunta yhteinen playbook!
- Kestävyyteen fyysisen kestävyuden näkökulma: Päijät-Hämeen alueella on poikkeuksellinen liikunta-alan keskittymä, jollainen on meidän tasolla vain Jyväskylässä. Liikunnasta hyvinvointia, josta edelleen vetovoimaa ja elinvoimaa. T: Urheiluopistot
- Tutkimuskeskusten tukeminen maakunnassa
- Terveystietoon liittyvän tiedon lisääminen
- Koulutuksen ja kulttuurin monimuotoisuuden edistäminen. Keskitytään maahanmuuttajien kieli- ja ammatilliseen koulutukseen.

Tilaa luonnolle, luovuudelle ja puhtaalle teollisuudelle

- Teollisen muotoilun ja valmistettavuuden tukeminen teollisuuden tueksi
- Olemassa olevan teollisuuden tukeminen, uudistumisen tukeminen
- Perheyrittäjyys kaikissa kokoluokissa POP – Kuinka tuemme pienempiä /keskisuuria kasvuun / vaikuttavuuteen
- Alueellisten osaamiskärkien ”rakenteellinen” törmäyttäminen – kompaan – minä myös
- Muotoiluajattelun hyödyntäminen yritysten aineettoman arvonluonnin lähteenä, luovuuden ja innovatiivisuuden edistäjänä.
- Tuote ja palvelumuotoilu tukemassa puhtaan teollisuuden kehitystä
- Erikoisviljely: vihannekset, marjat, jossain määrin myös esim. rypsi, herne kärsineet peuroista ja kauriista -> maataloustuotanto uhkaa yksipuolistua
- Hirvi- ja peurakantaa pitää pienentää merkittävästi, jos halutaan parantaa metsien ilmastokestävyyttä ja monimuotoisuutta. Nykyinen hirvikanta ”kuusettaa” metsät.
- Puun saatavuus – miten – mitä?
- Peliala + osaajien rekrytointi korkeakoulu kampukselta
- teollisen muotoilun / teollisuutta tukevan muotoilun tukeminen
- tuetaan olemassa olevien päijäthämäläisten yritysten puhtautta ja uutta teknologiaa edistäviä investointeja
- maakunnallisten ekologisten yhteyksien määrittely ja suojelu (yli kuntarajojen) + yleiskaavoissa esitettyjen yhteyksien huomioiminen + riittävät kaavamääräykset
- Nettiyhteydet kuntoon
- Hyvä julkaisu: ekologinen kytkeytyvyys alueiden käytön suunnittelussa (2024) Hautamäki, Heinilä, Moilanen, Rajaniemi Teoriaa käytäntöä ja toimintaohjeita

- Resurssiviisaus, moniammatilliset tilaisuudet
- Sponsoroidaan myös krikettiä ja rugbya #osaajien pitovoima
- Pitää tuntea kunnat, kuntalaiset ja paikalliset yritykset - > tuoda näitä yhteen, koska se ei aina tapahdu luonnollisesti/itsestään. Usein pyöritään itsekseen: -ei resursseja, ei tietoa, ideoita ei uskalleta jakaa
- Hirvikantoja pitää leikata jotta monimuotoisuus saadaan nousuun -> haapa ei kasva lumihankea korkeammaksi nykyisellä hirvi-/peurakannalla -> ei tule uusia vanhoja isoja haapoja.
- Luonnon ja puhtaan vesistön mahdollisuudet myös muulle kuin teollisuudelle: fyysisen aktiivisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen, reitistöjen kehittäminen, luontoliiketoiminnan kehittäminen/edistäminen
- Tilat/alueet yrityksille hyödyntäen olemassa olevaa infraa -> säästää luontoa ja mahdollistaa symbiooseja
- Liitto ja kunnat uusien teknologioiden edelläkävijöinä ja kokeilijoina
- Kaksikäyttötuotteiden valmistuksen kehittäminen -> verkostot, miten saavuttaa oikeat organisaatiot
- Luontoreittien opasteiden kohentaminen, jotta ihmiset uskaltavat lähteä luontoon - > riittävästi selkeitä opasteita
- Luovuutta on kaikki kulttuuri liikkeestä taiteeseen ja se tarjoaa polkuja, jotka ovat vaihtoehtoja näköalattomalle ja päihteisiin kallellaan olevalle elämäntavalle.
- Luonto on itseisarvo, mutta se antaa myös hienon luontomatkailu puitteen maakunnallisesti, tänne tullaan jo luontoliikkumaan (hiihto, pyöräily) muualta Suomesta ja maailmalta
- Luontoposiitiivisessa maakunnassa (toki) luontoa suojellaan (=ls-alueilta) ja kun ei niin maankäyttöä ekologisesti kompensoidaan (ei vain kokeiluja, hankkeita, vaan kaavoituksen kautta ao aluevarauksia).
- Oppilaitosten ja yritysten yhteistyö myös luovuuden lisäämiseen
- Hävikki lahjoitetaan
- Ensin luonto ja sen suojelu
- Alueiden suunnittelu luontoa suojellen
- Yksityisautoilun suitsiminen
- Resursseja kiertotalouteen
- yritysten vastuuttaminen sekä velvoittaminen
- Muiden toimijoiden huomioiminen, luonnon arvostaminen liikkumisen näkökulmasta – vesistö, metsät
- Tapahtuminen yhteistyö luontoposiitiivisuuden ja hiilinegatiivisuuden teemoissa – esimerkkejä suoraan toimijoille monistettavaksi
- Kestävän kehityksen selkeyttäminen -> houkuttelevaksi tekeminen, innostus ja kannustus

- Järjestöjen toiminnan hyödyntäminen luontoreiteillä – yhteistoiminnan lisääminen, suunnitelmallisuus
- Lähiluontokohteiden hyödyntäminen ja niissä yhteistyön lisääminen. Tiedottaminen alueista ja yhteistyökumppaneista
- Resurssiviisaus. Myös energian säästäminen ja ylikulutuksen hillintä.
- Monimuotoinen energiapaletti, biokaasu.
- Energian tuotanto lähellä käyttäjiä.
- Paikallisten yritysten vastuullisuuskysymykset ja toimet paikallisella tasolla: esimerkkien jakaminen, kokemusten jakaminen, kannustimet, haastekampanjat
- Uudistavan viljelyn nopea käyttöönotto positiivisuuden kautta: runsaasti tilaisuuksia viljelijöille pellon reunalla, hiilensidontamerkitys, luonnon monimuotoisuuden merkitys, vesistö päästöasiat, huoltovarmuus, aluskasvi vähentää lannoituksen, muokkauksen tarvetta = kustannuksia. Paljon positiivista kerrottavaa viljelijöille.
- Riittävästi luonnonsuojelualueita huomioiden kytkeytyneisyys. Kansainväliset sitoumukset kovia ja maakunnan on ohjattava paikallista toimintaa siihen suuntaan. Mahdollisimman suuria kokonaisuuksia.
- Innovatiivisia ja luovia ratkaisuja luonnon säilyttämiseksi samalla kun teollisuus kehittyy, vahvistuu ja monipuolistuu, esim.: kaupunkikedot eli kotoperäisille kasveille tukea kasvuun kaupunkiympäristössä, ylöspäin kasvaminen välttämällä luontoalueiden raivaamista (esim. aurinkopaneelit parvekkeiden seiniksi ei pelloille, jotka poistetaan elintarviketuotannosta jne.), joutomaiden 100% hyötykäyttö
- Maakuntastrategian 3 päätavoite: Päijänteen ja Salpausselän ...hyödyntäminen. Pitäisi olla: suojelu ja hyödyntäminen tai suojelu ja kestävä kehitys
- Vahvistetaan lasten ja nuorten luontokasvatusta, rakennetaan yhä esteettömämpää ja saavutettavampaa maakuntaa – huomioidaan esteettömyys luontoreiteillä
- Pienetkin kehitysaskleet rohkeasti esiin
- Paikallisen sähköverkon kehittäminen yhteistyössä niin ettei sähköverkko muodostu pullonkaulaksi vihreälle siirtymälle ja teollisuuden sähköistymiselle. Huolto- ja toimitusvarmuuden kehittäminen yhteistyössä paikallisen jakeluverkkoyhtiön kanssa. Kehittyvä sähköverkko on edellytyksenä vihreälle siirtymälle ja maatalouden sähköistymiselle
- Kiertotalousajattelun kytkeminen erilaisiin materiaaliavirtoihin luonnonvarojen säästämiseksi
- Rauhoitukseen kelpaavien alueiden rajallisuus tunnistettava. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen eri menetelmillä, kuten ekologinen kompensatio.
- yksittäisten suojelualueiden sijaan kiinnitettävä huomioita isoihin kokonaisuuksiin ja alueiden kytkeytyneisyyteen, jotta alueet säilyvät elinvoimaisina
- Huomioidaan monipuolisesti erilaiset luontotyytit ja niiden kytkeytyneisyys. Metsien lisäksi niityt (kedot sekä siniverkosto)
- Hulealtaat alueelle kuin alueelle, teollisuus- ja pientaloalueille

- Hollolan Betonin tuotteet, kiinnostelee mitä kaikkea voitaisiin vastaavia toteuttaa? Millaisia IHAN toteutettavia asioita kaava voisi edellyttää rakennuttajilta!? Enemmän!
- Kasvikatot, viherrakentaminen -> rakentamisen kulttuuri. Hulevesien haltuunotto. Hyöty + luovuus + uudet tekniikat. Miten sään ääri-ilmiöt voidaan fiksusti ja kiinnostavasti ottaa haltuun. ROHKEUTTA!
- Metsätalouden toimintaedellytykset täytyy turvata:
 - kotimainen raaka-aine, huoltovarmuus
 - uusiutuva raaka-aine, jolla korvataan fossiilisia raaka-aineita – ilmastohyöty
 - Elinkeino ja omaisuuden suoja yksityismailla
 - kaikki metsänhoitotoimenpiteet sallittava: mennään metsän vaatimusten/ominaisuuksien mukaan
 - Buranalla ei paranneta kaikkia sairauksia eli ei kategorisia ratkaisuja
- Kannustetaan yrityksiä luontopositiivisuuteen ja luontotekoihin
- Edistetään luonnolle edistysellisten yritysten investointimahdollisuuksia tarjoamalla rahoitusmahdollisuuksia ja koulutusta.
- Ennemmin salliva kaavoitus kuin rajoittava. Kuntien tehtävä on ohjata oikeanlainen liiketoiminta sopiviin paikkoihin
- Nostava vihdoin rakenteille
- Infrat kuntoon (verkot, kunnallistekniikka, jne)
- StartHub, kiihdyttämö, starttirahat, kannustimet
- Kuntien ja alueiden välinen yhteistyön edistäminen – opitaan toistemme hyvistä käytännöistä
- Hyödynnetään vahvemmin jo rakennettuja ja rakenteilla olevia alueita luonnon raivaamisen vaihtoehtona. Rakennetaan uutta kestävästi - hyödynnetään esimerkiksi purkumateriaaleja uuden pohjana
- Yrittäjyyden perusteiden ja suomalaisten käytänteiden perusteet myös monikielisesti. Koskee myös luontoarvoja ja puhdasta teollisuutta.
- Salpausselän synty ja pohjavesien merkitys pitäisi kerronnallistaa, siten että jokainen sen ymmärtää. Mieluummin tehdä havainnollistava video, jota sitten voidaan näyttää asukkaille, matkailijoille ja ennen kaikkea päättäjille
- Kierrättäminen ja roskaaminen -> levähdyspaikoilla ym. oltava roskikset, Rinki-pisteet paikkoihin jossa luonnollisesti liikennettä -> roskaaminen ei lopu poistamalla roskiksia
- Puhtaan luonnon säilyttäminen on ensiarvoisen tärkeää. Tuulimyllyt kuuluvat avomerelle ei asutuksen läheisyyteen tai ulkoilualueille. Vaihtoehtoja on, aurinkovoima parhaana.
- Maakunnan tulee ryhtyä tarjoamaan kilpailukykyistä ”vihreää” energiaa.
- HY:n koiran ulkovessa ”hiekkalaatikko” ja muita tutkimusjuttuja näkyviin ja testiin. Mitä alueella on jo pitkään tutkittu.
- Sivuhuomioita kannen visuaalisuuteen: Päijät-Häme – tämä visuaalisesti sinisellä markkinoinnissa, että viittaa järveen. Jengi ei tajua välttämättä Päijänne-viittausta

- Mihin unohtui ihminen? Tuleeko tästä vaikutelma, että ihmisten hyvinvointi on alisteista luonnolle ja ”planetaariselle terveydelle” Näitä suunnitelmia ja strategioita tehdään (toivottavasti) ihmisiä varten, joten toivoisin että ihminen olisi keskiössä.
- Teollisuuden lisäksi pitää tukea / houkutella myös muuta yritystoimintaa
- Luovuus: luovan teollisuuden potentiaalin hyödyntäminen: luovan talouden kasvustrategian jalkauttaminen, kulttuuripoliittisen selonteon jalkauttaminen + verkostot: alueella, valtakunnallisesti ja KV. Pitkäjänteisyys kehittämisessä ja selkeät roolit. Liitto ja Ladec aktiivinen toimija
- 2029 maakunnassa on selkeä kuva luovan alan tilanteesta
- Kiertotalouden edelläkävijyys ei saa perustua muualta tuotujen jätteiden käsittelyyn tai loppusijoitukseen. Se ei ole edelläkävijyyttä!! Kiertotalouden tulee perustua synergiassa toimiviin tuotantolaitoksiin, jossa toisen ylijäämä on toisen raaka-aine.
- Nykyihminen on vieraantunut luonnosta ja eläimistä. Kaavoituksessa voi vaikuttaa kaupunkilaisten ja maaseudun ihmisten sopeutumiseen. Tiiviiden asuinalueiden yhteyteen pitäisi jättää puistoaluetta ja metsiä. Maaseudulle voisi kaavoittaa väljiä puistomaisia asuinalueita.
- Ilmastomuutokseen sopeutuminen. Metsänhoito ja maatalous -> valumat vesistöön vältettävä. Ilmastokestävä metsä- ja maatalous (uudistava viljely)
- Lisää luonnonsuojelualueita.
- Edistetään vapaaehtoissuojelua. Hyödynnetään rahoitus: Metso, Helmi ym täysipainoisesti
- Luontoarvot huomioitava, ykkönen kaikessa päätöksenteossa.
- Puhdas teollisuus on haastava tavoite, mutta mahdollinen. Kestävä on laaja termi ja vähän kulunut – pitäisi ajatella sen kaikkia osa-alueita. Olisiko hyvä keskittyä PUHTAASEEN? Linkittyisi paremmin Päijänteeseen ja ymp.tavoitteisiin. (PS. Puhdasta ilmaa ei kai unohdeta).
- Päijät-Hämeen kunnat voisivat yhdessä julistautua kaivosvapaaksi alueeksi vrt Etelä-Karjala -> sanottava suoraan: EI KAIVOKSIA PÄIJÄ-HÄMEESEEN!
- Jätetään tilaa luonnolle ja keskitetään rakentaminen jo ”pilatuille” maa-alueille, eikä enää oteta käyttöön uusia luonto-alueita rakentamiselle.
- Voisiko tavoite olla: Tilaa luonnolla, luovuudelle ja kiertotaloudelle (kattaisi kaikei puhtaan teollisuuden myös), tällöin koskisi kuitenkin otsikkotasolla laajempaa toimijajoukkoa (kaikki yritykset ja organisaatiot)
- Puhdas luonto, maaperä ja vedet: luonnon monimuotoisuus -> hyvinvoinnin perusta. Luonto terveyttä ja hyvinvointia edistävänä tekijänä. Päijät-Hämeessä tulisi edistää laajalla rintamalla hyvinvointia ja terveyttä luonnon kautta (planetaarinen terveys). Mahdollisuudet edelläkävijyyteen.
- Tekoäly ja digitalisaatio: miten muutamme tapaamme toimia ja tehdä työtä -> kannustimet -> organisaatioiden yhteenliittymät hyviä asiakkaiden ja asukkaiden digikyvykkyyden parantamiseksi jotta ei tehdä päällekkäin ja irrallaan toisistamme.

- Tilaa luonnolle, luovuudelle ja yrittäjyydelle – parempi. Tavoite: Suomen yrittävin maakunta. Selkeä ei teollisuudelle.
- Keskitytään joko ”kestävään” tai ”puhtaaseen” liika korostaminen sulkee myös pois mahdollisuuksia.
- Onko digitalisaation ja tekoälyn hyödyntäminen tavoitteena vain tavoitteessa 2. Vai läpileikkaava periaate? Vai tavoite 1:ssä ja tavoite 2:ssa?
- Puhtaus, kestävyys, luontoarvot -> poissulkee tietynlaista yritystoimintaa tai mielikuvia siitä
- Kestävyys ja vastuullisuus – sertifikaatteihin. Tällä hetkellä ilmastokumppanuus on epäselvä ja vaikea kokonaisuus/verkosto - > Lahti ei osallistu sen ohjausryhmän toimintaan vaan toimii yksin -> ONGELMA. Kokonaisuuteen tulisi saada kaikki P-H kunnat yhdistävä toimiva konsepti. - > Voisiko olla liiton myöntämä pääsy ”vastuullisuusverkostoon”
- Puhtaan teollisuuden määritelmä. Toivotetaanko kaikki yritykset tervetulleeksi Päijät-Hämeeseen vai pelkästäänkö vain puhdas teollisuus? -> porkkanat tulla Päijät-Hämeeseen
- Teollisuutta ei houkutella alueella tällä. Millä tavalla puhdasta? Nyt syntyy mielikuva siitä, että kaikki tapahtuu vihreiden arvojen ehdoilla, kun kyse on aina kompromisseista
- Sosiaaliseen kestävyteen liittyvä innovaatiot
- Mitä on puhdas teollisuus?
- Luovuutta tukevia yhteistoimintamalleja ja innovaatiokeskittymiä
- Tärkeää tunnistaa mitä innovaatiokeskittymiä jo on, lisätä keskinäistä yhteistyötä sekä tunnistaa ja tukea strategisesti tärkeiden uusien innovaatiokeskittymien syntymistä
- Kaivosteollisuus ei sovi ”Päijänteen verran parempi” visioon. Vihreä teollisuus on tulevaisuuden teollisuutta, siis päästötöntä – 0-toleranssi (hiilineutraalisuus)
- Kasvipainotteinen teollisuus ja järvikalat
- Planetaarisen hyvinvoinnin ja terveyden linkittäminen tähän tavoitteeseen – Tämä on tärkeää
- Autetaan yrityksiä kasvattamaan vastuullisuutta ja pienentämään hiilijalanjälkeä. Ollaan maakuntana paras yritysten tukemisessa kohti puhtaampaa teollisuutta.
- Resurssiviisaus & kiertotalous ovat pysyvä osa kaikkea toimintaa.
- Teollisuuskin voi olla kaunista. Vihreyttä, luontoa ja saavutettavuutta -> nämä asiat voi toteuttaa hyvin ja kauniisti niin, että ne ovat sopusoinnussa asukkaiden ja vierailijoiden tarpeiden sekä hyvinvoinnin kanssa.
- Kuntien välinen kierrätysraaka-aineiden pörssi
- ”Kulttuuriperinnöstä huolehtiminen edistää kestävä kehitystä”. Tätä mieltä on 2/3 kulttuuribarometriin vastanneista (Museoviraston järjestämä kysely 2021)
- Maakunnan tai kuntien yhteinen julkilausuma: Kaivosvapaa Päijät-Häme. Vihreä siirtymä tarvitsee kaivoksia, mutta puhtaan veden Päijät-Hämeeseen ne eivät sovi. Tähän kannattaa profiloitua. Vaikuttaa myös mökkien hintaa, nostaa puhtaan veden merkityksen esille.
- Vaikka Päijät-Hämeessä nojataan vielä paljon perinteiseen teollisuuteen, ei se yksinään riitä. Täytyy rohkeasti ohjata resursseja uusien teknologioiden syntymiseen, kaupallistamiseen ja kansainväliseen markkinointiin.

- Uuden yliopiston ja erilaisten lisääntyvien opistosuuntein myötä täytyy uskaltaa hyödyntää syntyvää aineetonta pääomaa. Lahdessa ja Päijät-Hämeessä olisi hyvä resursoida ja tukea nuoria syntyviä ympäristöjä, joista voi kehittyä kasvuyrityksiä. Esimerkiksi nuorten opiskelijoiden hubien ja yritysmyönteisten verkostojen syntymiseen, niin että ne yhdistävät laajasti myös alueen yritykset ja yritysten tarpeet kestävyyssiirtymässä. (nuoret yrittäjämieliset opiskelijat ei saa karata sen vuoksi että täällä ei tueta tai ns luoda vastaanottavaa kulttuuria.
- Fyysinen luonto + virtuaaliset luontotilat + elämykset. Tehdään vahvuudesta entistä vahvempi.
- Päijäthämäläisen identiteetin löytäminen ja uudelleen tuottaminen – panostetaan paikallisen kulttuurin tutkimiseen ja taltioimiseen. Tehdään selväksi, mitä on Päijät-Hämeen murrepiirteet.
- Ilmaston muutosta ehkäisevä, resurssiviisas, vahva perinteitä kunnioittava kulttuurialue – Hyvä / Erinomainen luonnostaa vihreä – kiertotalous, kestävän kehityksen edelläkävijä muutos.
- TKI-toiminnan edistäminen osana kestävää ruokajärjestelmää. Food Pilot plantin tehokas hyödyntäminen alueen elintarvikealan tarpeisiin.
- Rälssin alue luonnolle, ei elinkeinoille edes Kehätien varteen! Alue uudenaikaiseksi luontokohteeksi! Luonnonsuojelualueita lisättävä jo strategiaan!
- Yrittäjämäisen ajattelu- ja toimintatavan vahvistaminen sekä yrittäjyysvalmiuksien vahvistamiselle edelleen tarvetta -> uudet avaukset -> uusi liiketoiminta alueen vahvuuksia hyödyntäen
- 1) Katkeamattomat matkaketjut + saavutettavuus, 2) sähköinen liikenne, myös vesistöliikenne 3) luonto / Salpausselkä & Päijänne matkailun vetovoimatekijät + alueelle syntyvät elämyseskeskittymät 4) Matkailuinfra kehittäminen hyödyntäen ainutlajuista luontoa. 5) Palveluiden tuomista entistä enemmän osaksi TKI-toimintaa (kilpailukyky paranee) 6) Palvelualan roolin tunnistaminen kasvualana ja palveluiden muotoilu tki-toiminnan rinnalla 7) Elintarviketuotannon jalostusarvon kasvattaminen -> MaRa/Ruoka/matkailu/erityisesti vilja&vesi
- Päijänteen verran parempi – Mitä tämä tarkoittaa? Mikä saa ajatuksen suuntautumaan nimenomaan Päijät-Hämeeseen? -> suurin osa Päijänteestä sijaitsee 2 muussa maakunnassa, miksi omimme Päijänteen? – Ei korosta nimenomaan Päijät-Hämeen vahvuuksia tai erityisyyttä
- Voisiko koota ne asiat, joissa Päijät-Häme oikeasti erottuu muista maakunnista? Esim. tilastojen mukaan – missä on paras ehdottomasti
- Kolme päätavoitetta liian samankaltaisia – olisi terävöitettävä ja tehtävä vielä valintoja, Eivät tarpeeksi tiiviitä, tehtävä valintoja enemmän, missä ollaan erityisen hyviä? Esim: 1. Parasta kilpailuetua, 2. Luonto ja kestävyys, 3. Parasta hyvinvointia
- Napakat hyvät tavoitteet!
- Terveys ja toimintakyky osana kestävyttä / sosiaalinen kestävyys -> konkretisointi!
- Tekoäly pois ei voi olla strateginen tavoite, on keino/työkalu

- Tilaa luonnolle: virkistys, pyöräily, maaseutujen kyläreitit, ei moottorireiteille luonnossa (kiellot), jotka voi itse liikkua luonnossa
- Terveys ja hyvinvointi teknologia istuu hyvin maakuntastrategian kestävyysteemaan
- Päijänne ja Pulkkilanharju -kuvien vertainen arvoinen Päijät-Häme: Päijät-Häme on muutakin, ennen kaikkea arkista ympäristöä, jossa pelkkä ”puu ikkunasta” ei riitä. Vihreys, biodiversiteetti, vihreä syleily luo hyvinvointia. Millä keinoin luonto, vihreys, hyvinvointi saadaan todella toteutumaan? Yhteiskunnalliset yritykset, luonto + teollisuus
- Avataan suurelle yleisölle tuntemattomat ja hankalat termit!! hiilinegatiivinen, luontopositiivinen, kiertotalous jne. Hauskalla konkreettisella tavalla. Jos kohderyhmä ei ymmärrä lukemaansa/kuulemaansa, mitään muutosta ei voi tapahtua. Opas, kirjanen, mainoskamppis, somekamppis, teatteriesitys jne, video/tiktok
- Luovuuteen liittyen erilaisia kilpailuja: oppilaitoksille, asukkaille, asukasyhdistyksille, ym. kohderyhmille eri teemoihin liittyen. Palkinto, joka houkuttaa osallistumaan, vaatimuksena konkretia. Sallittava huumori ja ”hullutkin” toteutukset.
- Kulttuuriperintö, etenkin rakennettu osana kestävää yhteiskuntaa. Rakennusperinnön hoito ja säilyttäminen tärkeässä roolissa rakennussektorin hiilipäästöjen vähentämisessä.
- Tapahtumateollisuus on hyväksytty ja nouseva, merkityksellinen teollisuuden ala, jonka yhteyteen/alle sijoittuu lähes kaikki muutkin teollisuuden alat (pl. ehkä kaivosteollisuus) alan mahdollisuuksia ekosysteemeissä ei tunnisteta kunnolla, mutta on selkeä tulevaisuuden ala! Ala sallii myös luovuuden, toisin kuin moni muu ala ja erityisesti kunta-alalla pitäisi ruokkia luovuutta luvallisesti.
- Tavoitteen 2 muotoilu ehdotus (ettei tule vaikutelmaan, että suljetaan jotain pois) Tilaa luonnolle, luovuudelle ja uudelle yrittäjyydelle.
- Konkreettinen idea: Kannustimia (tai jos niitä on, niiden selkeämpi esille tuonti) maanomistajille maan myymisestä isojen tonttien luomiseksi, joihin saisimme lisää puhtaan energia tuotantotiloja, kuten tuulivoimaa tai aurinkopuistoja tai vihreän teollisuuden tuotantoyrityksiä.
- Rakennettu kulttuuriperintö osana kuntien ja kaupunkien vetovoimaisuutta. ”Elävä kulttuuriperintö houkuttelee asukkaita yrityksiä ja matkailijoita” -SAFA
- Syntyy mielikuva, että maakuntana tuemme vain näitä arvoja, emme yrittäjyyttä, teollisuutta ja vireän elinkeinoelämän edistämistä. Tarjotaan ehtoja ei keinoja ja tukea.
- Tukea vanhojen omakotitalojen peruskorjaukseen, ettei tarvitse aina rakentaa uutta ja vanhat jää tyhjilleen. LAB + Salpaus pilotoimaan saneeraus/peruskorjaus ”työpakettia” ja tälle rahoitus -> ohjepaketti + rahoitus : uskallus ostaa vanha talo ja saneerata, voisi tarjota tätä myös rakennusalan yrityksille.
- Julkisiin hankintoihin kiertotalouskriteeriksi:
 - laajempi käyttöönotto eri toimialat huomioiden, kuten rakentaminen
 - kannustaa paikallisia yrityksiä liiketoiminnan kestävyys
 - markkinavuoropuhelut

- koulutukset kuntien hankintoihin + yrityksille
 - pitkä aikaperspektiivi huomioitava
 - systeemimuutos tässäkin
- Kierrätysalueet eivät voi sijaita lähellä asutusta.
- Kuntiin luontomatkailun ja lähiruuan tukemista tarjoamalla opisto/ jatkokoulutuspaikkoja Päijänteen järven ympäri, ei vain Lahteen. Esim. kolmannen asteen koulutusta. Hyödynnetään suoraan kansallispuiston ja Evon läheisyys sekä oma elintarviketuotantoympäristö.
- Rakennetun kulttuuriympäristön moninaiset arvot, niin asiantuntija- kuin kokemukselliset ja henkilökohtaiset arvot, merkittävä osa paikkaan kuulumisen tunteen paikalliskulttuurin ja merkityksellisyyden kokemusta. Näiden myötä kulttuuriympäristöt tärkeä osa veto- ja pitovoimaa.
- Puhtaiden energiahankkeiden mahdollistaminen, merkittävä ? kasvuun. Esille nosto AVM keskustelua -> voi perustella hyödyn (talous, kansalliset tavoitteet), -> taklata suuri vastustus
- Kannustetaan uusiutuvien energialähteiden käyttöön. Aurinko ja tuulivoimaan tehtäisiin.
- Hyväksyttävä, tehokkaampi kierrätyspolitiikka
- teollisuusjätteen vähentäminen
- edullisen joukkoliikenneverkoston kehittäminen
- laadukkaan ympäristö- ja koulutusohjelmat kouluissa ja yhteisöissä
- Luovuuden tukeminen; yrityshautomoiden ja verkkotunnusten luominen
- Kulttuuriset ja taiteelliset mahdollisuudet, jotka tarjoavat mahdollisuuksia taiteilijoille ja uudistajille.
- Puhtaiden teollisuudenalojen kannustaminen ja kannustimien tarjoaminen. Hyvä idea yrityksille, jotka ottavat käyttöön ympäristöystävällistä teknologiaa.
- Kestävän liikenteen ratkaisujen tarjoaminen
- Tietoisuus, koulutus jne!

Päijänteen verran parempi

- Maakuntaan lisää työperäistä maahanmuuttoa
- Tarvitaan tekijöitä ja yrittäjiä, jotta saadaan orgaanista kasvua
- Ehdoton EI tuulimyllyille! Kyllä aurinkovoimalle. Esim. suunniteltu Padasjoen Tornimäki on pohjavesialueella. Se on liian lähellä asutusta, puhumattakaan negatiivisista vaikutuksista luontoon, matkailuun, asuntojen arvoon, jne.
- Yhteisölliset rakennukset (kylätalot, työväentalot jne.) pitää saada säilymään -> kokoontumistiloja lisää ympäri Päijät-Hämettä.
- Kilpailu pehmeillä kilpailukykytekijöillä
- Järjestöjä tuettava muutenkin kuin taloudellisesti -> tilat, viestintä, työntekijät, jne.

- Jokaisella kunnalla työntekijä, jonka työ tukea neljännen sektorin toimintaa (esim. olisi mahdollista saada kuitteja vastaa tukea)
- Päijät-Hämeen pitäisi pyrkiä olemaan Suomen yhteisöllisin maakunta
- Alueellinen tasapaino! Mitkä maaseudun vahvuudet? -> tila, tuotanto, kaavoitus, rauha, luonto
- Nuorten yrittäjyyskasvatus / kokeilut (ei oppivelvollisuus, vaan vapaa-aika, 4H-yrittäjät) -> kokemukset, polku yrittäjyyteen
- Järjestöt voivat tuoda monipuolista toimintaa, eloa ja iloa, mutta tarvitsevat alueelta tukea toimintaedellytyksiin (tilat, tukihenkilö, neuvonta)
- Yrittäjien ja järjestöjen yhteistyön tiivistäminen -> molemminpuolisen hyödyn kasvattaminen
- Aktiivinen järjestökenttä on kunnille positiivinen "elinvoimatekijä" -> toimivat kunnat houkuttelevat ja mahdollistavat parempaa elämää
- Parempaa elämää yhdessä tehden monitoimijaisella yhteistyöllä
- Resurssointi järjestöille. Esim. hankkeet + innovaatio. Kylätalojen kiinteistöverohelpotukset.
- Mahdollistetaan maksuttomia, saavutettavia tiloja järjestöille, asukkaille sekä kulttuurin toimijoille
- Kiinteä ja järjestelmällinen yhteistyö järjestöjen kanssa -> suunnitelmallisuus, vastavuoroisuus, innovatiivisuus
- Kulttuuriympäristöjen (esim. valtakunnallisesti arvokkaat kyläympäristöt) vaaliminen ja tarvittaessa kunnostaminen (perinnebiotoopit, rakennukset ym.)
- Tuetaan nuorten harrastustoimintaa vesitöihin liittyen -> arvostus jo pienestä pitäen
- Alueen yritysten vastuullisuustyö ja konkreettiset toimenpiteet -> tuki vastuullisuustyöhön ja esimerkit
- Tapahtumien ympäristöystävällinen toteutus ja kytkyt kestävän matkailun teemoihin
- Lähiluonto opasteet ja yhteydet -> turvaaminen, opasteet mahdollistavat matalan kynnyksen luontokokemuksen myös niille, jotka eivät uskalla muuten lähteä
- Lähiluonnon säästäminen luonnontilaisena auttaa tukemaan terveyttä arjessa.
- Luontokasvatusta kaikenikäisille tarvitaan, jotta jämähtäneet mielikuvat "hoitamattomasta luonnosta" saadaan oikaistua
- Kestävä matkailu ei voi hyväksyä autonrenkaiden polttoa, kilpailuja Salpausselällä, Urheilukeskuksessa
- Kestävää laiva- ja veneliikennettä lisää Vesijärvi-Päijänteelle. Sähköisiä laitteita!
- Pidetään luontokohteiden infra hyvässä kunnossa ja parannetaan siltä osin kun on vielä puutetta -> myös esteettömyyden / saavutettavuuden kehittäminen. Opasteet kuntoon tienvarsilta maastoon asti. Kohti kansainvälistä tasoa!
- Salpausselkä geopark -alueella tuodaan opasteilla selkeästi esille, että ollaan Unescon geopark -alueella
- Huomioidaan kestävyysnäkökulma kaikessa matkailun kehittämisessä -> vältetään mahdolliset ongelmat

- Maakunnan kehittäminen alueajatuksella. Meillä on hyvin erilaisia alueita, joita ei voi kehittää samalla kaavalla.
- Soisi että Päijänteen ympäristö- ja rantakunnat saataisiin motivoitua (=lainsäädäntö) nk. luontopositiivisuuden mukaan (=ml. siis esim. Padasjoki, Sysmä, Kuhmoinen jne.)
- Vaikka teollisuutta ja yrittäjyyttä kehitetään ja monipuolistetaan, ei leikata Lahden upeista luontoalueista. Tilaa kaupungin keskusta-alueiden läheisyydessä.
- Järvien ja muiden vesistöjen varsille reitistöt -> ohjaa huomaamaan ja arvostamaan puhtaita vesiä
- Pyörämatkailuun tai ylipäättään aktiivisen matkailija Päijät-Häme imagon rakentamista. -> Selkeät reitistöt ja infot, palvelut reitistöjen varrella kuntoon, saavutettavuus
- Päijänteen ympäristökuntien kulttuurimaisemat suojeltava. Samoin ulkoilualueet, kansallispuisto. Päijänteen satamat kehitettävä, jotta saadaan enemmän matkailua, mikä hyödyttää ympäristökuntia
- Aito yhteistyö alusta asti. Lahdessa kokeillut konstit eivät välttämättä toimi muualla -> paikalliset mukaan / vetämään. Huomioidaan kuntien vahvuudet
- Maakuntaidentiteetin vahvistaminen -> yhteistyö kaikilla tasoilla (yhdessä olemme enemmän). Maakuntakeskus, kehyskunnat ja pienemmät kunnat tarpeellisia kaikki
- Eri toimijoiden intressit yhdistävä yhteinen liikunnan ja urheilun tapahtumastrategia
- Liikkumisohjelma vielä vahvemmin käytännön tasolle. Liikkumisen lisäämisen ratkaisuisista alueellinen vetovoimatekijä ja globaali benchmarking case
- Kaavaan tilaa erilaisille ja erikokoisille yrityksille, jotka voisivat tukea toisiaan
- Mallia Kainuusta / Vuokatin alueesta -> liikunnasta ja luonnosta on siellä saatu vetovoimatekijä niin elinkeinolla kuin vapaa-ajalla
- Tapahtumien koordinointi -> tapahtumien sateenvarjo. Sportti-, kulttuuri-, elämykset- tapahtumia vuoden ympäri ja ne tukevat mm. markkinoinnissa toinen toisiaan -> osallistuja viipymän pidentäminen
- Parempi yritysten, kuntien ja oppilaitosten yhteistyö Päijät-Hämeen vetovoimaisuuden lisäämiseksi
- Lahden tapahtumapalvelujen skaalaaminen koko maakuntaan -> ymmärretty, että kaikki erilaiset tapahtumat on hyväksi
- Päijät-Hämeen saavutettavuus ja vetovoimaisuus käännettävä vahvuudeksi ja vaikuttavaksi vetovoimatekijäksi
- Pitokykyä Päijät-Hämeeseen niin osaajien kuin yritysten (kasvavien suuntaan)
- Tavoitteiden yhteiskehittäminen päijäthämäläisten itsensä kesken. Alueen fasilitaattorit vetämään -> yhteinen tahtotila. Ylpeys alueesta
- Salpasselkä Geoparkin hyödyntäminen sekä asukkaiden että turistien suhteen
- Liikenteen verkkojen ja sähköverkkojen kehittäminen, korjaus, parantaminen
- Vapaa-ajan asukkaiden merkitys. Hartola, Sysmä ja Heinola saman brändin alle "Päijänteen verran parempi" -> elinvoimaa koko seudulle

- Tuulivoiman vaikutukset asumiseen ja vapaa-ajan asumiseen -> muutetaanko pois, jos tuulivoimaa rakennetaan lähelle. Toteutuuko luonnonläheisyys, joka on yksi alueen valteista
- Päijänne virkistysalueena pilataan, jos tuulipuistosuunnitelmat toteutuvat. Silloin kansallispuisto - Kelvenne ei houkuttele ketään!
- Lisää yrittäjyyttä. Yrittämisen edellytysten jatkuva parantaminen. Yritysten houkuttelu
- Elämänlaatu on hyvää, kun jokaisella on töitä tai opiskelupaikka ja arki on sujuvaa. Tämä tarkoittaa koulutetun ja osaavan työvoiman saatavuutta, klustereiden vahvistamista ja uusien syntyä. -> Uusia yrityksiä ja uutta työtä
- Yritysystävällistä palvelua ja tukea yritysten ja vapaa-ajan harrasteiden kohtaamiselle
- Maakuntien ja kuntien vesistöjen parempi huomiointi vapaa-ajan asumisen ja etätyöskentelyn yhdistämisessä
- Urheiluseurayhteistyön tiivistäminen ja vapaaehtoistyön parempi arvostaminen nuorison kasvattamisessa oikeille ja kestäville arvoille
- Monimuotoinen yrittäjyyden tukeminen, jossa voi olla yhtä aikaa yrittäjä ja palkansaaja
- Yrittäjyyttä syntyy "itsestään" kylille, kun on hyvä yhteisö -> asukkaat, kyläkoulut, kaavoitetut asuinalueet. -> infra, esim. pyörätiet -> 3. sektorin toimijat aktiivisia (yhdistykset)
- Suomessa 800 000 koiraa (Kennelliitto). Taloustutkimuksen selvityksen mukaan 1,5 miljardia välittömät talousvaikutukset (2,4 miljardia välilliset). -> alalla paljon erilaisia yrittäjiä, niiden liiketoiminnan kehittäminen alueella
- Päijäthämäläisten vetovoimatekijöiden parempi markkinointi ja tunnetuksi tekeminen uudella maakuntaohjelmakaudella
- Liikuntapaikat ja ulkoilureitit fasiliteettien kera parempaan kuntoon
- Satsataan aurinkovoimaan tuulivoiman sijaan. Ei pilaa maisemaa, ei aiheuta terveyshaittoja, ei negatiivisia vaikutuksia luontoon
- Työllisyyden lisääminen vaatii matalan kynnyksen avustuksia koko Päijät-Hämeeseen (Lahti & Päijät-Hämeen työllisyysalue). Vähemmässä työmarkkina-asetuksessa ja osatyökykyisten huomiointi työmarkkinoilla mm. yhdistykset, urheiluseurat jne.
- Kiinnostava ympäristö on muutakin kuin Lanu-puisto. MILLOIN lähdetään opintomatkalle Grand Rapidsiin?! @experiencegrandrapids
- Voiko Lahteen purjehtia? Kun tulet alueelle onko ruma kyltti vai jotain muuta – kiinnostavampaa. Ylipäättään kiinnostavien asioiden nosto. Paikallistunteen vahvistus
- Suomessa KAIKKIALLA on luontoa. Onko meillä vaikka riippumattopuisto tai mäntymetsä HAUTAUSMAA tai kukkaniitty HAUTAUSMAA? Tule ja KUOLE täällä. Ja saako kahvia?
- Matkailijat suorinta reittiä kotiin vai mutkitellen pysähtyen moneen eri paikkaan?
- NYT perustetaan Rotary Club Lahti International. LUT / LAB etsivät taas syksyllä Local Friendsejä kv-opiskelijoille suosittelen
- Kv- tai Hamptonista muuttanut opiskelija kaipaa parempaa julkista liikennettä kampukselle JA kampuksen luota asuntoja sekä palveluita. Monella on myös jo perhe.

- Virossa (Tallinna/Pärnu) miettii AINA: Aaa, näinkin voi tehdä! kiinnostavaa uusrakentamista, tyylejä, julkisia tiloja. Miten yrittäjyyttä tuetaan (alkaa pienesti -> kasvaa)
- Taloyhteisöille mehiläispesiä paikallisten palvelutarjoajien kanssa + istutuskoordinaattoreita auttamaan MITÄ kasveja tulisi pihalla olla. Kurseja, opastusta, PALVELUA löydettävästi. #kaavapörriäinen
- Tuetaan ja kehitetään eteenpäin yhdistysten sekä järjestöjen toimintamahdollisuuksia ynnä kolmannen sektorin eritoten yhteistyötä
- Kehitetään rohkeasti yhdenvertaisuutta, dialogisuutta, esteettömyyttä ja saavutettavuutta eteenpäin
- Asioita pitää selventää kerronnallisoin keinoin, kuten mitä "Päijänteen verran parempaa elämää" tarkoittaa?
- Kuntiin osallistamisen ohjausta, kyvykkyyksien tunnistamista ja opetusta. Kuinka osallistetaan ihmisiä yhdistykseen, kuinka järjestetään pop-up-tapahtumia, kuinka innostetaan kuntalaiset / muita mukaan. Osaaminen tärkeää, kun yhdistykset "vanhenevat" ja vapaaehtoisten määrä vähenee. osallistamisen ohjausta / opetusta myös kouluihin ja oppilaitoksiin
- HHJ-koulutusta monikielisesti! Monikulttuuriset ja monietniset yritykset
- Ei unohdeta kyliä ja maaseutuja. Elinvoimaisuus ja elinkeinon harjoittaminen tulee mahdollistaa
- Sujuva arki vaatii riittävät palvelut, jotka ovat helposti saatavilla
- Hyvät koulutusmahdollisuudet houkuttelevat
- Salapusselkä geoparkin ympärille voi luoda luontomatkailun klusterin. Nopea yhteys lentokentälle!
- Ollaan avoimia ja tuetaan uudenlaista yrittämistä. Maailmaa muuttuu ja syntyy uudenlaisia palveluja ja tuotteita. Ollaan innovatiivisia
- Edistetään nuorten aikuisten hyvinvointia ja ehkäistään syrjään joutumista mahdollistamalla päihteetöntä yhteistoimintaa mm. erilaisia tiloja, tapahtumia
- Viehättävät kylätapahtumat osaksi matkailua. Lehmälotto, kaarnalaivakisat, nakukymppi, traktorinvetokisat, Enni Id, Mallusjoen takinkääntöviikot + takkari-klubi
- Virkistys- ja luontoalueiden saavutettavuus luonnon terveyshyötyjen saamiseksi
- Maaseutujen ruokatuotannon turvaaminen -> elämysmatkailu
- Uusia innovaatioita retkeilykohteiden kunnossapitoon = kuka pitää kunnossa, kun kaupungeilla ei riitä rahat
- Sydänpääjärjestää yhdistyksiensä avulla satoja tapahtuma terveellisuuden ja yhteisöllisyyden lisäämiseksi -> edellyttää hyviä lähiliikuntapaikkoja, jotka turvattava kaavoituksella. "Hyvää elämää arjessa"
- Ei vesistöt, vaan pintavedet ja pohjavedet. Maakuntakaavaan nämä näkyviin!
- Päijänne terminä: adjektiivina ei kerro mitään. Miten tätä mitataan? Työttömyys valtakunnan suunta. Päijänteen rannalla parempaa elämää (kertoo enemmän), mutta sekään ei selkeästi visioi

- Maakunnan asukkaille tutuksi: alueen luonto, eri kunnat, nähtävyydet, erityisyydet. -> Puhutaan hyvää omasta maakunnasta
- Mikä on yrittäjiä puhutteleva vetovoima ja houkuttelukeino?
- Moderni rakennusperintö ja siihen sitoutuneet resurssit (rakennuksiin sitoutunut väki, raaka-aineet, työ jne.) sekä hyödyntämätön potentiaali ovat mahdollisuuksia, joissa Päijät-Häme voisi näyttäytyä edelläkävijänä
- Arvokkaan rakennusperinnön tunnistaminen osaksi ihmisen hyvää ja laadukasta elinympäristöä. Kulttuuribarometrin (2021) mukaan 88 % vastaajista piti kulttuuriperinnön säilyttämistä tärkeänä
- Tavoite toisaalta mieleenpainuva, toisaalta epäselvä... Visio "Päijänteen verran parempi" on hankala mieltää "tähdeksi", jota strategisten tavoitteiden toimeenpanolla pyritään tavoittelemaan.
- Miten strategian tavoite 3 -kohdan mittarit liittyvät tavoitteeseen? Päijänne mainitaan terminä vain tavoitteen otsikossa? Tavoitteen otsikkoehdotus: "Ylivertaista elämänlaatua Salpausselkien sylissä".
- Idea: hyödynnetään kuuluisaa HAPPINEST-titteliä luomalla erilaisia onnellisuus-teemaan liittyviä tapahtumia Päijät-Hämeessä ja kohdennetaan metsä-, vesistö- ja luontoteemaisia hyvinvointiretkiä ja retriittejä kv-asiakkaille etenkin Japaniin. Tätä varten tarvitsemme yrityksille toimivaa yhteistyötä luoda palveluketjuja
- Puhtaiden vesien mahdollistama ympäristö tuottaa hyvät olosuhteet myös maatalouden merkittävään rooliin, kaikki eivät asu kaupungissa. Runsas vesistö on myönteinen mahdollisuus asukkaiden lisäämisessä, kaavoitusta unohtamatta. Vesistön merkitys vapaa-ajan käytössä asukkaille on tärkeää
- Viljaklusterin jatkuvuus taattava
- Alkutuotannosta huipputeollisuuden tuotteisiin
- Parempi elämä rakentuu arjen sujuvuudesta. Elämykset rikastavat. Kiinnitetään huomiota siis myös toimiviin palveluihin, esteettömyyteen ja yhteisöllisyyden vahvistamiseen
- Matkailupalvelut eivät palvele vain matkailijoita, vaan myös asukkaita. Huomioidaan yhteistyö ja molemmat näkökulmat kehittämisessä
- Geoparkin luontopalveluiden laajempi markkinointi ja näkyvyys
- Kaupunkipyörien kantomatkia pidemmälle miksei Lahti-Hollola alue. Tällainen liikkuminen ihanaa – voisi jopa autojen liikehdintää vähentää Lahden keskustaan
- Arjen sujuvuus ja yhteisöllisyys: autot pois keskustasta – kävelykeskusta siis, keskusta-alueelle yhteisöllisyyttä ja viihtyisyyttä edistäviä tiloja huomioiden vihreys eli luonto vahvemmin katukuvaan myös keskustaan, mini-Päijänne torille
- Päijät-Hämeen maakuntaidentiteetti on heikko. Hienoa, että "Päijänteen verran parempi" slogan sitä osaltaan parantaa. Olisiko mahdollista luoda hanke, tai kokonainen hankeperhe, jonka tavoitteena olisi identiteetin parantaminen?
- Päijät-Hämeen liitto tukee aktiivisesti alueen identiteettiä vahvistaa työtä

- Ylisukupolvinen ja kollektiivinen pahoinvointi pitäisi ottaa tosissaan. On päihdesairauksia, mielenterveysongelmia ja syrjäytymisvaarassa olevia. Päijänteen verran parempaa elämää pitäisi kuulua kaikille – varmistetaan se
- Maakunnassa on Suomen eniten ylisukupolvista syrjäytymistä, joka tarvitsee todellisia tekoja yhteiskunnan kaikilla sektoreilla
- Salpausselkään nojaava Päijät-Häme kestävän matkailun, tapahtumien ja elämysten ykköskohde: Kärkölen Huovilan puiston nostaminen matkailun kärkihankkeiden joukkoon -> jää tällä hetkellä isompien paikkakuntien kohteiden varjoon
- Päijät-Hämeen asukkaiden osallistumista demokratiaan pitäisi vahvistaa. Äänestysprosentin kasvuun pitää tehdä monitasoisesti töitä niin, että asukkaiden ääni ihan oikeasti kuuluu päätöksenteossa – myös kansainvälisissä konteksteissa kuten Euroopan parlamentissa
- Osallisuus vahvistaa kiinnittymistä alueeseen
- Tehdään tavoitteellista, rakentavaa monialaista yhteistyötä sujuvimman ja yhteisöllisimmän vapaa-ajan eteen. -> ekosysteemiajattelu + sidosten syventäminen
- Panostetaan viihtyvyyteen: viheralueita, ulkoliikkumismahdollisuuksia ja julkista taidetta
- Sujuva, yhteisöllinen arkielämä on sekä veto- että pitovoima alueelle
- Luontomatkailun kehittäminen: pieniä luontokohteita, mökki- ja pientalovuokrausta/asumista, maatilamatkailua, historiallisia kohteita esim. Huovilan puisto Kärkölässä
- Hyvinvoiva ja menestyvä Päijät-Häme tukee yrittäjyyttä, edistää kestävästä kehitystä, on liikkuvien maakunta, tarjoaa elämyksiä, on kulttuurin kehto Salpausselän kainalossa, jossa perinteet ja kaunis luonto kohtaavat
- Toimenpiteet, joissa voidaan hyödyntää olemassa olevia kulttuuri-, luonto-, liikuntapaikkoja ja -tapahtumia -> ”aarteista” kertominen monikanavaisesti
- Muistakaa salaiset mansikkapaikat: kulttuurimaisemareitit (pyöräily, kulttuurihistoria), vesireitit (Päijät-Hämeen ja Vesijärven virkistysaluesatamat), melontareitit ja niiden kehittäminen, Geopark-paikat, Hollola soiva metsä (Hälvälän urheilualueen ympäristö)
- Voisiko Päijänne todella vahvistaa identiteettiämme? Miten voisimme hyödyntää sitä paremmin? Salpausselkä tavoitteessa – mikä yhteys Päijänteeseen. Näiden luontoarvojen korostaminen tärkeää
- Kaikki yrittäjyys on tärkeää. Nyt ollaan kaavoittamassa satojen hehtaarien alueita ratsastamalla vihreillä arvoilla ja kiertotaloudella. Samalla tuhotaan olemassa olevien yritysten toimintamahdollisuudet
- Julkisten palvelujen monituottajuus on suuri mahdollisuus yrittäjyydelle
- Päijänteen verran parempi. Arkielämän sujuvuus ja yhteisöllisyys on hyvä tavoite. Miten siihen päästään? Yhteisöllisyys ei synny julistuksilla, vaan se vaatii konkreettisia toimia ja rakenteita
- Lahdesta yhteys bussilla suoraan Päijänteen satamiin kesäksi. Niissä pyöräily- ja opastettu retkimahdollisuus Päijänteen ja Ilves-reiteille sekä muihin retkikohteisiin kuten melontareiteille
- Ilves-reitti tulee pitää kunnossa, samoin sen varrella olevat laavut, tulistelupaikat ym. palvelut. -> Lisätään hyvinvointia & matkailumahdollisuuksia, kylien elinvoimaa

- Pyörätieverkoston kehittämistä tulee jatkaa sekä työmatkaliikennettä että matkailua ajatellen. -> Mainostus ja viestintä & tapahtumat
- Päijät-Hämeessä on runsaasti kauniita, kulttuurihistoriallisesti arvokkaitakin puistoja, joiden kokonaisuudesta voisi kehittää matkailupaketteja (esim. Norrlinin puisto, Vääksyn kanavan rantojen puistot, leikkokukkapuutarhat jne. (puutarhamatkailijat on kasvava, hyvätuloinen kohderyhmä)
- Julkinen liikenne ja sujuvat jatkoyhteydet pääkaupunkiseudulta Lahteen ja muihin kuntiin joustavasti ja sujuvasti ovat olennaisia. Myös kylien välillä
- Nopeasti muuttuvat sääolosuhteet vaikuttavat luontovetoiseen yrittäjyyteen. Mallit nopeasti toteutettaviin palvelu- & yritystoiminnalle, esim. aikaisen kevään luomat mahdollisuudet palveluille & yrittäjyydelle -> yhteiskunnallinen yrittäjyys. Vetovoimaisuuden ja tarpeiden luominen asukkaille ja vierailijoille
- Päijänteen verran parempi on HUONO! koska olemme PARAS monessa muussakin asiassa.
- Päijänteen verran parempi on liian vaatimaton, liian pliisu
- Päijänteen verran parempaa elämää -sloganista jatkokehitysajattelua: maailman onnellisin järvisoutu/järvi, ice age powered pure happiness, maistuvat metsä, juotava järvi, oleminen onni
- Päijänteen verran parempaa elämää ei otsikkona tue esitettyjä alateemoja -> otsikon pitäisi paremmin nostaa esiin yhteisöllisyyttä ja monipuolisia mahdollisuuksia. Esim. sujuva arki kumpuaa yhteisöllisyydestä
- Luontoliikunnan harrastamisen lisääminen kouluihin ja perheille. Tavoitteeksi jatkuva luonnossa liikkumisen harrastus vrt. Norjan laaja luonnossa liikkumisen kulttuuri
- Tavoitteena pitäisi olla hyvä elämä alueen asukkaille. Hyvinvoivat asukkaat luovat sujuvan arjen, toimivat palvelut, kiinnostavan matkailukohteen jne.
- Maakunnan varautumiskeskustelussa myös järjestöjen ja pienten yhteisöjen merkitys esiin. Väestön kriisin kestävyyttä tuetaan yhteisöllisyyden vahvistamisella. Kulttuurin, liikunnan ja luonnon merkitys hyvinvoinnin ja turvallisuuden tunteen vahvistajana
- 1) Unesco-statuksen omaava luonto "veden muovaama maisema" -> tätä kilpailuetua ei meiltä kukaan voi viedä. -> Salpausselkä & Suur-Päijänne jääkauden muotoilemaa maisemaa, jota matkailu voi hyödyntää. -> Luonut matkailun ja tapahtumien infraa: urheilukeskus, Vierumäki, Pajulahti -> miksi sijaitsevat Päijät-Hämeessä. 2) Matkailuinfran kehittäminen vastuullisesti; urheiluinfraesitykset -> uusien investointien houkuttelu -> nykyisen infran ylläpito ja kehittäminen (road to 2029) – kansainväliset suur tapahtumat -> reitistöjen kehittäminen + ylläpito -> elämyskeskittymien tunnistaminen (urheilu, kulttuuri, vesistö/luonto). 3) Yhteistyö ja suuremmat kokonaisuudet -> ylimaakunnallinen yhteistyö matkailussa -> Suur-Päijänne ajattelu matkailussa neljä maakuntaa -> matkailun tuotteistus -> digitaalisen osaamisen kasvattaminen matkailu- ja palvelualojen yrittäjien keskuudessa -> matkailussa kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö. 4) Liikenne -> katkeamattomat matkaketjut -> sähköinen liikenne ja

sen mahdollisuudet mm. vesistöliikenne -> Lahden seutu vastuullisen matkailun destinaatio 2025 (julkaistu 8.5.2025) -> pyöräteiden kehittäminen Asikkala-Hollola-Lahti -> pyörämatkailu Onko matkailuun (panostaminen) kytköksissä Salpausselkään? Vai Salpausselkä yksi matkailussa näkyvä asia

- Toimet ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyen. 2050 ilmasto-olosuhteet on jo muuttuneet (vaikka muutos jatkuukin). Onko Päijät-Häme alueen sopeutunut mm. metsät, kiinteistöt, vesistöt, yritykset -> onko osattu kaupallistaa varautumis- ja sopeutumisosaaminen (TKI)
- Päijänteen verran parempi – hämmentävä, iittiläisenä en tavoita
- Luontoympäristöt edistävät terveyttä. Terveysnäkökulman nostaminen sujuvan arjen rinnalle
- Toimivat joukkoliikennereitit, hoidettu pyörätieverkosto Päijät-Hämeessä, liikuntareitistö monipuolisena
- Kestäviin tapahtumiin panostaminen: hyödyntävät olemassa olevaa luontoa infrana, purjehdus ja siihen panostaminen – yhteys Vesijärveltä Päijänteelle, pyöräilyn laaja lajikirjo (maantie, gravel, maasto, alamäki), suunnistus, polkujuoksu, maastajuoksu, kävely, sauvakävely, uinti, soutu. -> VR:ään vaikuttaminen, jotta pyörien kuljettaminen lentokentältä onnistuisi nykyistä paremmin
- Päijänteen hyödyntäminen tapahtuma-alustana, edes Vesijärven kautta: Vesijärven ympärillä olevien kuntien yhteistapahtumat -> vesiteema, luontoteema, kyläyhdistykset, osallisuus
- Hyvä, että matkailu näkyy omana tavoitteenaan. Se luo edellytyksiä myös monelle olemassa olevalla yrittäjälle/tapahtumalle yms.
- Lahdessa parempi pääsy vesiteitse saariin Vesijärvellä. Tavalliselle kansalaiselle sopivaa vesiliikennettä ja reittejä. Myös Päijänteellä, esim. Päijänteen kansallispuistoon Kelventeelle + Kinissaariin, Kotasaareen, Linkosaareen
- Yhteiskunnallinen yrittäjyys: mahdollisuuksia heikoimmassa asemassa oleville & osattomuutta kokeville, miten työttömistä, osatyökykyisistä, täsmätyökykyisistä osa Päijät-Hämettä? Mitä tarkoittaa Päijänteen verran parempaa elämää heikoimmassa asemassa oleville ja osattomuutta kokeville?
- Työllisyysasioiden hoito siirtyy kunnille -> millaisia tarpeita tulevaisuudessa liikkumisen ja tilojen suhteen? Esim. työtoiminta, kuntoutuminen
- Haetaan kasvua ja uusia yrityksiä. Unohdetaan jo täällä toimivat yritykset ja yrittäjät
- Fyysinen aktiivisuus + luontolähtöiset palvelut ja luonnon hyvinvointivaikutukset -> potentiaalia koko Päijät-Hämeessä
- Tavoitteet 26–29: 1) katse ylös puhelimesta! Digitalisaatio ja tekoälyn hyödyntäminen, mutta riskien tiedostaminen 2) liikunta ja luonto terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä 3) yhteisöllisyyden vahvistaminen: kyläyhteisöt, kansalaistoimijuus

- Päijänteen ja vesistömatkailun kehittäminen -> läppäsilta Asikkalan Pulkkilanharjulle avaisi uusia matkailun rahavirtoja maakunnan alueelle

Huomiot suoraan strategialuonnokseen

- sivu 3
 - Päijänteen verran parempi ???!!??
Johdantoteksti liian pitkä, samat asiat toistuvat tekstissä.
 - Maakuntastrategian kolmas päätavoite liittyyja kulttuuriperinnön hyödyntämiseen – vaalimiseen kestäväällä tavalla. Niitä hyväksi käyttäen... vaalien tms sanavalinnalla, joka ei ohjaa vaan hyötyyn!
- sivu 5
 - Järjestöillä on paljon tietoa ja annettavaa eri kohderyhmien parissa toimimiseen.
 - Liikunta-, urheilu- ja luonto- sekä kulttuurimatkailu ja Unescon maailmanlaajuiseen Geopark -verkostoon kuulumisen. 6/10 maakunnan kunnista kuuluu mukaan. Jatkuvasti kasvava verkosto”perhe”, 2025: 229 aluetta 50 eri maasta.
 - Pitovoimaisen maakunnan ... Luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen onkin seuraava suuri askel johon maakunta ryhtyy määrätietoisesti. Miten tämä näkyy käytännössä?
- sivu 6
 - Päijät-Häme 2050+ - Kestävän elämän, luovan yhteisöllisyyden ja monipuolisten mahdollisuuksia maakunta -> liian yleinen, Päijänteen verran parempi – Ei kerro mitään.
- sivu 7
 - Maakuntastrategian visiota edistetään kolmella päätavoitteella... Ovatko nämä tärkeysjärjestyksessä, pitäisi olla numerointi toisin päin!
 - Päätavoitteet: - Alueen kansainvälisesti laadukkaan TKI resurssit... -> hyvä ja konkreettinen tavoite!
Vienti kolminkertaistuu – Hyvä tavoite myös
- TKI:n moottoreita: missä 3. sektori ja järjestöt
- sivu 8
 - Mittarit
 - tavoitteeksi Suomen paras TKI-keskus
 - hankkeiden määrä, TKI-rahoituksen määrä, patentit
 - 3.2. Parasluonto ja kestävyys (luovuus – kuuluuko innovointiin?)
- puhdas luonto, maaperä ...ja palvelut sekä uusia innovaatioita.

Mittarit: Yritysten jalostusarvon kasvu... Miten mitataan? Luonnon tila?
Luontokäytävät/alueet/pinta-ala? Puhtaan teollisuuden yritysten määrä?

- sivu 9
 - Järjestöillä on kokemusta työllistämisestä ja työllistymisen tukemisessa -> tarvitaan nyt yritys- ja kuntayhteistyötä
 - Tavoite 3 Parempaa hyvinvointia
 - Päijät-Hämeessä jokaisella on mahdollisuus hyvään elämään. -> BLÄÄH!!!
😊
 - Mittarit: Osallisuus, yhteisöjen määrä
- sivu 11
 - Järjestöjen rooli on tärkeä TKI yhteistyössä -> yhteishankkeet
- sivu 17
 - Järjestöt mukaan monipuolisella osaamisella ja osaamisen kehittämisellä toimijaverkostoihin – järjestöillä on osaamista yhteistyöhön
 - Verkostot ja kumppanuudet: Unescon geopark-verkosto mainitsemisen arvoinen -> mahdollisuuksia ei ole vielä ehditty paljoa hyödyntää, mutta potentiaalia on